

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
YAYINLARI
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY

OLBA

XXX

(Ayrıbasım / Offprint)

KAAM YAYINLARI

OLBA

XXX

© 2022 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 51520

OLBA dergisi;

ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST

ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.

Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:

Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri

Other Correspondance Addresses

Tel: +90 324 361 00 01 • 14730 / 14734

Fax: +90 324 361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by

Ulusoy Ofset Matbaacılık Reklamcılık İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Turhan Cemal Beriker Bulvarı No.210 Seyhan / ADANA

Tel: +90 322 432 22 32 Fax: +90 322 431 69 94 • Sertifika No: 51520

Grafik / Graphic

Digilife Dijital Basım Yay. Tan. ve Org. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Güvenevler Mah. 1937 Sk. No.33 Yenişehir / MERSİN

Tel: +90 324 231 14 16 • www.digilifemersin.com

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM) YAYINLARI-XXX
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY (KAAM)-XXX

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Marion MEYER (Viyana Üniversitesi)
Prof. Dr. Susan ROTROFF (Washington Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İ. Hakan MERT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Yelda OLCA Y-UC KAN (Anadolu Üniversitesi)

MERSİN

2022

İçindekiler / Contents

Abdulkadir Özdemir – Abdulvahap Onur Bamyacı Murat Höyük Early Bronze Age Metal Figurine (<i>Murat Höyük Erken Tunç Çağı Metal Heykelciği</i>)	1
Fatma Şahin – Erkan Alkaç Tepebağ Höyük'ten (Ovalık Kilikia) MÖ 7. ve 6. yüzyıl Batı Anadolu Seramikleri (<i>The 7th and 6th Century BCE Western Anatolian Pottery from Tepebağ Höyük -Cilicia Pedias-</i>).....	21
Bülent Kızılduman – Seren S. Öğmen Taşlıca-Mersincik. A Multicultural Meeting Point (<i>Çok Kültürlü Yapının Buluşma Noktasında Taşlıca-Mersincik</i>)	45
Elif Özer – Ahmet Türkan – Zerrin Erdinç Aizanoi Kuzey Nekropolis'ten Bir Terrakotta Mask (<i>A Terracotta Mask From the North Necropolis of Aizanoi</i>)	83
Asil Yaman Amos Arkeolojik Yüze Araştırmalarında Ele Geçen Seramikler (<i>The Pottery from the Archaeological Surveys at Amos</i>)	113
Dragoş Măndescu Rhodian Amphora Stamps at the Foot of the Carpathians. New Evidences from the Dacian Settlement at Cetățeni (<i>Karpatların Eteklerinde Rhodos Amphora Mühürleri. Dacia Bölgesindeki Cetățeni'den Yeni Buluntular</i>)	129
Asena Kızırlıslanoğlu Elaiussa Sebaste Amphoraları Işığında Geç Antik Dönemde Karadeniz Bölgesi ve Kilikia İlişkileri (<i>The Relation of the Black Sea Region with Cilicia in Late Antique Period in the Light of the Elaiussa Sebaste Amphorae</i>)	159

Zeliha Gider-Büyüközer Knidos'tan Sıra Dışı Profil ve Bezeme Şemasına Sahip İki Taç Bloğu (<i>Two Crown Blocks with Extraordinary Profile and Ornamental Schemes from Knidos</i>)	181
Aytekin Büyüközer – Ertekin M. Doksanaltı – İbrahim Karaoğlan Knidos'un Doğu Nekropolisinden Bir Mezar: Saranda Tümülüsü ve Buluntuları (<i>A Tomb from the Eastern Necropolis of Knidos: Tumulus of Saranda and its Findings</i>)	217
Mevlüt Eliüşük – Mehmet Tekocak – Yaşar Ünlü Korykos'tan Üç Kaya Mezarı ve Buluntuları Üzerine Bir Değerlendirme (<i>An Evaluation on Three Rock-Cut Tombs and their Findings from Korykos</i>)	253
Betül Gürel Phaselis Antik Kenti Ostotheekleri (<i>Ostotheks of Phaselis</i>)	289
İlkay Göçmen The Oldest Stone Bridge of Anatolia: The Tarsus Bridge (<i>Anadolu'nun En Eski Taş Köprüsü: Tarsus Köprüsü</i>)	307
Nihal Tünen-Önen – Aykan Akçay Re-Evaluation of Three Milestones from Lycia with Digital Epigraphy Studies (<i>Lykia'dan Üç Miltaşının Dijital Epigrafi Çalışmalarıyla Yeniden Değerlendirilmesi</i>)	327
Ertan Yıldız – Fatih Onur Likya ve Karia Arasında Sınır Bölgesi Olarak Oktapolis (<i>Octapolis as the Border Region between Lycia and Caria</i>)	347
Hüseyin Uzunoglu Akmonia'dan Bir Phratra Üyesine Ait Yeni Bir Mezar Yazıtı (<i>A Newly Discovered Funerary Inscription from Akmonia Recording a Member of a Phratry</i>)	363
Güray Ünver New Dedicatory Inscriptions from Knidos (<i>Knidos'tan Yeni Adak Yazıtları</i>)	373
Emine Bilgiç-Kavak – Bilge Yılmaz-Kolancı Attouda Kentinden Yeni Bir Agonistik Yazıt (<i>A New Agonistic Inscription from Attouda</i>)	395

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Amaç

Olba süreli yayını; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Arkeolojik çalışmalarda sadece belli bir alan veya bölge ile sınırlı kalmaksızın 'Eski Çağ Bilimleri'ni birbirinden ayırmadan ve bir bütün olarak benimseyerek bilim dünyasına değerli çalışmaları sunmayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayı sonunda gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ile Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c-Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d-Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
  - a) Metin içinde her cümlemin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
  - b) Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.

c) Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).

d) Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar ve makaleler için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece "fig." kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
6. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
7. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
8. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
9. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
10. Figürlerde çözünürlük en az 300 dpi; format ise tif veya jpeg olmalıdır. Bunlar word'a gömülü olmaksızın bağımsız resimler olarak gönderilmelidir.
11. Dizilim (layout): Figürler ayrıca mail ekinde bir defada gelecek şekilde yani düşük çözünürlükte pdf olarak kaydedilerek dizilimi (layout) yapılmış şekilde yollanmalıdır.
12. Metin, figürler ve figürlerin dizilimi (layout); ayrıca makale içinde kullanılan özel fontlar 'zip'lenerek, We Transfer türünde bir program ile bilgisayar ortamında gönderilmelidir; çıktı olarak gönderilmesine gerek yoktur. İstendiği takdirde hepsi Dergi Park'a yüklenebilir.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is the end of November each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
  - b. The text should be written in 10 puntos ; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
  - c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continuous numbering.
  - d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choices (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
  - a) One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
  - b) The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
  - c) The indication fig.:
    - *It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
    - *If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

- d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).
3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books and articles):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used in continuous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used).
5. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
6. A list of figures should take part at the end of the article.

7. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
8. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
9. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
10. Layout: The figures of the layout, having lesser dpi, should be sent in pdf format.
11. Figures should be at least 300 dpi; tif or jpeg format are required.
12. The article, figures and their layout as well as special fonts should be sent by e-mail (We Transfer).

KNIDOS'UN DOĞU NEKROPOLİSİNDEN BİR MEZAR: SARANDA TÜMÜLÜSÜ VE BULUNTULARI

Aytekin BÜYÜKÖZER – Ertekin M. DOKSANALTI – İbrahim KARAOĞLAN *

ABSTRACT

A Tomb from the Eastern Necropolis of Knidos: Tumulus of Saranda and its Findings

The necropoleis of Knidos are relatively well-preserved compared to the necropoleis of Western Anatolia. In the eastern necropolis, hundreds of monumental tombs still exist, and one can observe numerous examples regarding the traditional tomb architecture of Knidos. The common characteristics of these tombs are the simple grave cells surrounded by walls, sometimes with "U" formed walls with one side open and enclosed mostly by four-sided walls. This traditional form in Knidos was referred to as *temenos* or *peribolos* type of tombs. As one of the circular walled Tumuli only represented with three examples in the Knidos necropolies, the Tumulus of Saranda and its findings constitute the subject of the study. According to the evaluations conducted on the burial findings, the circular wall, *dromos*, and two tombs at the center of the tumulus (Tombs II and III) must have been built in the second half of the 3rd century BC. The same area was used again as a second burial around the middle of the 2nd century BC or a little later. The last comprehensive construction and burial site in the Tumulus were built in the 2nd century AC. The form is the only difference between the circular walled tumuli and the traditional architecture of tombs in Knidos. Therefore, rather than the observed form of these walls, it's the meaning that they give to the

---

* Doç. Dr. Aytekin Büyükozer, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Konya/-TR. E-posta: aytekinbuyukoz@selcuk.edu.tr. ORCID: 0000-0001-7788-4404

Prof. Dr. Ertekin M. Doksanaltı, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Konya-TR. E-posta: ertekin96@selcuk.edu.tr. ORCID: 0000 - 0003 - 3625 - 7812.

Öğr. Gör. İbrahim Karaoğlan, Selçuk Üniversitesi, Bozkır MYO, Mimari Restorasyon Programı, Konya-TR. E-posta: ibrahimkaraoglan_@hotmail.com. ORCID: 0000 - 0002 - 2224 - 4570.

Söz konusu çalışma, 01.06.2020 tarihli ve 2587 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Selçuk Üniversitesi adına sürdürülen Knidos, Burgaz, Emecik Apollon Kutsal Alanı Kazı ve Araştırmaları kapsamında hazırlanmıştır. Knidos Antik Kenti kazı, restorasyon ve koruma - onarım çalışmaları T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu tarafından desteklenmektedir. Söz konusu çalışma, Selçuk Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) birimi, 20401108 numaralı, "Datça-Knidos Arkeolojik Yüzeysel Araştırması Projesi" başlıklı projelerin konusu ile ilgili olup, ilgili birimce desteklenmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleşmesindeki yardımlarından dolayı Marmaris Müze Müdürlüğü'ne, Sayın Esengül Yıldız-Öztekin'e, Sayın Mutlu Karadağ'a (Marmaris Müzesi) ve Sayın Şenay Öcal'a (Marmaris Müzesi) içten teşekkürlerimizi ifade ederiz.

tomb, which is important in the traditional tomb architecture of the city. Based on the circular walled tumulus, which is the subject of this article, it can be stated that although it is observed as a different tomb type, the same tradition continued in the necropolis of Knidos. Either in rectangular or in circular form, these walls aimed to separate the family graves from others and to bring a monumental view to these non-extravagant tombs.

Keywords: Knidos, Necropolis, *Peribolos*, Tumulus, Hellenistic Period, Hellenistic Pottery.

ÖZ

Knidos *nekropolleri* Batı Anadolu'nun nispeten iyi korunmuş *nekropollerinden*dir. Günümüzde bile yüzlerce anıt mezarın takip edilebildiği doğu *nekropolünde*, Knidos'un geleneksel mezar mimarisine dair pek çok örnek görülebilmektedir. Bu mezarların ortak özelliği, basit mezar hücrelerinin etrafının kimin zaman bir tarafı açık "U" formulu, çoğunlukla da dört tarafını kapatacak şekilde duvarlarla çevrilmiş olmasıdır. Knidos'taki bu geleneksel form, *temenos* veya *peribolos* tipi mezarlar olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmanın konusunu, Knidos *nekropollerinde* sadece üç örnekle temsil edilen dairesel duvarlı Tümülüslerden biri olan Saranda tümülüsü ve buluntuları oluşturmaktadır. Mezar buluntuları üzerine yapılan değerlendirmelere göre dairesel duvar, *dromos* ve tümülüs merkezindeki iki mezar (Mezar II ve III) MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olmalıdır. Aynı alan MÖ 2. yüzyılın ortaları veya biraz sonrasında ikinci gömü yapılmak için tekrar kullanılmıştır. Tümülüsteki son kapsamlı inşa ve gömü faaliyetleri ise MS 2. yüzyılda gerçekleşmiştir. Dairesel duvarlı tümülüsler ile Knidos'un geleneksel mezar mimarisi arasındaki fark, sadece formdur. Bu nedenle, kentin geleneksel mezar mimarisinde görülen bu duvarların formundan ziyade, mezara kattığı anlam önemlidir. Makaleye konu olan dairesel duvarlı tümülüsten hareketle, her ne kadar farklı bir mezar tipi olarak görölse de Knidos *nekropolünde* aynı geleneğin devam ettiğini söyleyebiliriz. İster dikdörtgen ister yuvarlak formulu olsun bu duvarların amacı aile mezarlarını diğerlerinden ayırmak ve aslında çok da gösterişli olmayan bu mezarlara anıtsal bir görünüm kazandırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Knidos, *Nekropolis*, *Peribolos*, Tümülüs, Hellenistik Dönem, Helenistik Seramik.

Giriş

Ege ve Akdeniz'in kesişme noktasında yer alan Knidos gerek kentin refah seviyesini yükselten limanları¹, gerek görkemli surları², gerekse kent surları içinde kalan anıtsal yapıları³ ile her zaman araştırmacılar için ilgi odağı olmuştur⁴, ancak bu ilgi genellikle kent surlarının içindeki bölüm ile sınırlı kalmış, sur dışında 8-10 kilometrelik alana yayılan ve Batı Anadolu *nekropolleri* içerisinde nispeten iyi korunmuş olan *nekropol* alanları uzun süre gerekli ilgiyi görememiştir. Knidos *Nekropol* ve mezar yapıları ile ilgili en erken tanımlamalardan birini 1835 yılında kente gelen Fransız araştırmacı Ch. Texier yapar. Ch. Texier *nekropol* alanındaki anıt mezarları tanımlar ve gravürlerini yayımlar. Aynı zamanda Knidos'un dikkat çeken mezar anıtlarından olan ve 'Tripod

1 Büyüközer 2012.

2 Büyüközer 2020b, 165-206.

3 Bruns-Özgan 2013; Doksanaltı v.d. 2018, 27-108; Doksanaltı – Gider-Büyüközer 2019, 109-130; Gider-Büyüközer 2020, 134-164.

4 Kentin araştırma tarihçesi için bk. Doksanaltı v.d. 2018, 22-26.

Mezar' olarak adlandırılan bir temenos içindeki iki yüksek taş örgü dikmeden oluşan mezarı da bilim dünyası ile tanıştırmış⁵. İngiltere *Geological Society* sekreteri W. J. Hamilton ve araştırma ekibi 1837 yılında Knidos'a ulaştığında kent ile birlikte *nekropol* alanını da ayrıntılı olarak tanımlarken, 'Tripod Mezar' anıtında küçük ölçekli bir kazı çalışması da gerçekleştirmiş⁶. Kentteki ilk sistemli arkeolojik kazı çalışmalarını 1857- 59 yıllarında gerçekleştiren Ch. T. Newton *nekropolün* genelinden ziyade sadece Aslanlı Mezar⁷ ve *nekropol* alanı dışında, kentin ada bölümünde yer alan Roma (Lykaithion) Mezarı⁸ gibi anıtsal mezarlarla ilgilenmiştir. Knidos *nekropol* alanı ve mezarları ile ilgili ayrıntılı diğer bir tanımlama yine bir İngiliz araştırmacı olan J. T. Bent tarafından yapılır⁹. I. C. Love başkanlığındaki 1967- 77 yıllarındaki Amerikan kazılarında ise doğu *nekropolünde* birkaç mezarın kazısı yapılmış ancak ne yazık ki, bu önemli çalışmaların sonuçları yalnızca kısa ön raporlarda yayınlandığı için mezarlar hakkında kapsamlı bir değerlendirme yapabilmek mümkün değildir¹⁰. Knidos'un doğu surlarından başlayarak kente en yakın modern yerleşim olan Yazıköy'e kadar uzanan doğu *nekropolündeki* mezarlarla ilgili en kapsamlı çalışma ise C. Berns tarafından gerçekleştirilmiştir¹¹. Bu çalışma kapsamında Berns doğu *nekropolünde* bugün bile takip edilebilen yüzlerce anıtsal mezar yapısı incelenmiş ve bu mezarları 4 tipe ayırmıştır¹². Bunlar arasında en yoğun grubu, "B tipi" olarak adlandırılan, dört tarafı duvarlarla çevrili *peribolos* tipi mezarlar oluşturmaktadır¹³. E. M. Doksanaltı başkanlığında devam etmekte olan arkeolojik kazılarda ise salt *nekropol* alanlarına yönelik bir proje olmamasına karşın kentin doğu *nekropolünde* mezar mimarisi ve ölü gömme geleneklerini anlamak üzere çalışmalar yapılmaktadır¹⁴.

Antik Çağda Anadolu'daki pek çok *nekropolde* mezar tiplerinin oluşmasında arazinin topoğrafik yapısı, halkın ekonomik koşulları ve gelenekler etkili olmuştur. Knidos *nekropollerinde* mezar tiplerinin oluşmasındaki en belirleyici faktör geleneklerdir. Anadolu genelinde neredeyse sadece Knidos *nekropollerinde* görülen *peribolos* tipi mezarlar burada güçlü bir geleneğin varlığını açıkça kanıtlamaktadır. Şüphesiz ki ekonomik koşulların da etkili olduğu oluşumda topoğrafik yapının temel faktörlerden biri olmadığı görülmektedir. Bu düşüncenin oluşmasındaki en önemli etken kent ve çevresinin kayalık bir topoğrafyaya sahip olmasına karşın *nekropol* alanlarında anıtsal nitelikte herhangi bir kaya mezarının tespit edilmemiş olmasıdır¹⁵.

5 Texier 1849, 175-176; Texier 1862, 642, lev. 7.

6 Hamilton 1842, 42-43.

7 Newton 1862, lev. 61 - 66; Newton 1863, 480-511.

8 Newton 1862, 247.

9 Bent 1888, 82-87.

10 I. C. Love kazısını gerçekleştirdiği mezarla ilgili tanımlamasına göre bu tip mezarlar dört tarafı duvarlarla çevrili açık bir temenostan oluşur. Kazısı tamamlanan mezarlardan biri duvar örgü tekniğinin Kerameikos'taki Lysimakhides Mezarı'nın duvarlarına olan benzerliği nedeniyle I. C. Love tarafından MÖ 4. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir (Love 1967, 137-139, fig. 35- 47).

11 Berns 2013, 203-218.

12 Berns 2013, 204-212.

13 Berns 2013, 204-212, fig. 2, 9-11.

14 Doksanaltı v.d. 2021, 71-72.

15 Anadolu'nun hemen her bölgesinde topoğrafik yapıya bağlı olarak görülen kaya mezarları Karia Bölgesi için de geleneksel tiplerden biridir. Bölgenin hemen hemen her tarafında görülen kaya mezarları konumlarına ve cephelerindeki düzenleme çeşitliliğine göre sınıflandırılmıştır. P. Roos'un

Karia Bölgesi’nde topoğrafik yapıya bağlı olarak yoğun bir kullanıma sahip olan kaya mezarlarının oldukça uygun topoğrafik şartlara sahip olmasına karşın Knidos’ta hiçbir türünün görülmemesi yine geleneklerle açıklanması gereken bir durumdur.

Bu makalenin konusunu, kentin doğu *nekropolünde* yer alan ve C. Berns tarafından yapılan tipoloji içerisinde değerlendirilmeyen dairesel duvarlı¹⁶ Saranda Tümülüsü oluşturmaktadır (fig. 1). Mezar pek çok kez kaçak kazı faaliyetlerine maruz kalmış olup, 2012 yılında alınan bir kararla kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir¹⁷. Mezarın ilk olarak mimarisi tanıtılacak ardından yıllar süren tahribat sonunda günümüze ulaşabilen mezar hediyeleri değerlendirilecek ve sonuç kısmında mezarın Knidos *nekropollerindeki* geleneksel mezar mimarisi içindeki yeri tartışılacaktır.

Yeri ve Mimarisi

Tümülüs, Knidos antik kenti ile Yazıköy arasındaki modern karayolunun, Knidos’tan itibaren sekizinci kilometresindeki Saranda Mevkii’nde, yolun 40 metre güneybatısında yer almaktadır. Bulunduğu mevkiden dolayı ayırt edici bir isim olarak “Saranda Tümülüsü” olarak adlandırılan mezar, güneyindeki alçak bir tepe ile doğusundaki bir dereyle sınırlanan fazla geniş olmayan bir düzlüğe inşa edilmiştir¹⁸. Söz konusu düzlükte, güneydeki alçak tepenin 50 metre kuzeyinde yer alan kayalık bir yükselti, tümülüsün inşa edileceği yer olarak seçilmiştir (fig. 2). Kayalık alan ile birlikte tümülüs, mevcut zemin kodundan 6,5 metre yüksekliktedir.

Tümülüste yapılan kazı çalışmalarının ardından dairesel bir çevre duvarı içerisinde iki farklı gömü alanı tespit edilmiştir. Bunlardan biri, bu tür mezarlarda alışkın olunduğu üzere tümülüsün merkezinde yer alan bir grup mezardan oluşurken diğer gömü alanı tümülüsün kuzeydoğusunda, *dromosun* kuzeyinde ve dairesel duvarın hemen iç kısmında yer almaktadır (fig. 3). Bu ilginçtir çünkü tümülüslerin genellikle tek mezar barındırdıkları ve bunların da çoğunlukla tümülüsü ortalayacak şekilde yerleştirdikleri bilinmektedir. Saranda Tümülüsü’nde dairesel duvarın yanında yer alan tekil mezar (Mezar 1) bazı soru işaretlerine neden olmuşsa da yapılan

---

sınıflandırmasına göre temelde kaya lahdi ve oda mezar olarak ikiye ayrılan kaya mezarlarından oda mezarlar da yeraltı, zemin seviyesi ve erişimi güç olanlar gibi üç alt gruba ayrılır (Roos 1978, 427). Bir başka sınıflandırmada ise bu tür mezarlar cephe düzenlemelerine göre dört gruba ayrılmıştır (Henry 2009, 55). Karia Bölgesi’ndeki kaya mezarları genellikle bezemesiz yalın bir cephe düzenlemesine sahipken, bölgenin güneyinde (Roos 1972, 1974) ve Halikarnassos çevresinde (Carstens 2004, 58-64; fig. 10, 12-13) az sayıdaki örnekte tapınak cepheli mezarlar da görülür.

16 Bu tip mezarlar literatürde krepis duvarlı veya krepidomalı mezarlar olarak da bilinmektedir.

17 2012 yılı kış aylarında mezarda kaçak kazı çalışmalarının yapılması üzerine Muğla Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 25.02.2012 tarih ve 536 sayılı kararı ile Muğla İli, Datça İlçesi, Yazıköyü’nde, mülkiyeti Maliye Hazinesine ait ve Knidos nekropol alanı içindeki 2648 numaralı parselde bulunan mezarda çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Aynı kararla mezar, tescil edilmiştir (Doksanaltı v.d. 2014, 518-525).

18 Klasik ve Hellenistik Dönem’e ait anıtsal mezarların bölgeye hakim konuma sahip olmaları neredeyse bir gelenektir. Buna karşın Saranda Tümülüsü vadideki düzlükte yer alan konumu ile bu uygulamanın dışında kalır. Saranda Tümülüsü’nün bulunduğu nokta Knidos’a karayolu ile ulaşmak isteyenlerin antik yol güzergahı üzerindeydi ve uzun bir nekropolün başlangıcını oluşturmaktaydı. Bu durum tümülüsün yer seçiminde etkili olmuş olabilir. Bir diğer olasılık ise kendi mülküne gömülmek isteyen bir ailenin mezarı buraya yapmak istemesidir.

çalışmalarda mezarın kuzeydoğu kısa kenarının tümülüsün dairesel duvarının altında kaldığı tespit edilmiştir. Bu da dairesel duvarlı tümülüsün inşa edildiği dönemde bu mezarın zaten burada olduğunu, olasılıkla mezar sahibinin ailesine mensup kişilerin buradaki kayalık alana daha anıtsal bir mezar yapma isteğiyle söz konusu mezarı da içine alacak şekilde dairesel duvarlı tümülüsü inşa ettiklerini göstermektedir. Bu nedenle tümülüsün mimarisinden bahsetmeden önce Mezar 1'in mimarisinden ve mezar içerisindeki verilerden bahsetmek gerekmektedir.

Mezar 1

Kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu mezar *dromosa* paralel uzanmaktadır. Zemini anakayanın tıraşlanarak düzeltilmesi ile oluşturulan mezarın yan duvarları düzgün yüzeyleri içe gelecek şekilde kesilmiş dörtgen kireç taşı bloklardan meydana getirilmiştir. İç kısmında iki katlı bir düzenleme görülen mezarın üst örtüsü üç adet kireç taşı blok ile tonoz şeklinde kapatılmıştır. Tonozu oluşturan üç bloğun üst kısımları kabaca şekillendirilmiş ancak yan ve alt yüzleri oldukça düzgün bir işçilikle düzenlenerek üst örtü oluşturulmuştur. Mezarın içten içe uzunluğu 2,30 metre, genişliği ise 0,70 metredir. İki bölümden oluşan mezar iç kısmı 0,25 metre kalınlığında ve 0,65 x 0,70 metre ölçülerinde üç adet düzgün işlenmiş kireç taşı plaka ile birbirlerinden ayrılmaktadır. Plakaların altında kalan bölüm 0,30 metre yüksekliğinde iken üst kısımda plakalar ile tonoz şeklindeki üst örtünün bulunduğu bölümün yüksekliği 0,40 metredir. Alt katın kapağını oluşturan plakalar sayesinde düz bir zemin ve alan meydana getiren ikinci katta herhangi bir gömü yapılmamış bu bölüme bırakılmış mezar veya ölü hediyesi de bulunmamıştır. Tahrip edilmemiş halde tespit edilen mezarda üst bölüm şayet mezar hediyeleri için düzenlenmiş olsaydı burada mutlaka mezar hediyeleri ile karşılaşılmalıydı. Dolayısıyla bu bölüm mezar sahipleri tarafından sonraki gömüler için düzenlenmiş ancak hiçbir zaman kullanılmamıştır. Bu durum, mezarın bulunduğu alana anıtsal bir aile mezarının inşa edilmiş ve yeni gömülerin buraya yapılmış olması ile ilişkili olabilir.

Buluntular (Mezar 1): Tümülüsteki ilk kazı çalışmaları sırasında Mezar 1'in kapak taşının üst seviyesinde bulunan 'Batı Yamacı' tarzında bezenmiş *lekythos* ya da *guttusa* (Nr. 1, fig. 16) ait gövde ve kaide parçalarının mezarla ilişkili olabileceği düşünülmüştür¹⁹.

Nr. 1 *lekythos/Guttus*: Aynı kaba ait ancak birleşmeyen parçalardan oluşan kap sıkı, iyi elenmiş gri kil ve fırça tekniğinde uygulanmış mat gri/siyah glazürlü olup üzerinde 'Batı yamacı' stilinde yaprak bezemeler görülür. Bu parçalardan alçak halka kaide, MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Pergamon²⁰ örnekleri ve MÖ 4. yüzyıla tarihlenen Olynthus bodur *lekythos*ları²¹ ile form bakımından benzerlik göstermektedir. Ancak kabın gövde parçası üzerinde kullanılan zeytin dalı/çelenk bezeme yoğun turuncu boya ile kabartma halde verilmiş olup, kabın astarı erken Batı Yamacı Stili'ndeki kaplara kıyasla daha ince ve mat glazür/astara sahiptir. Batı

19 Doksanaltı v.d. 2014, 521-522.

20 Schafer 1968, 39, lev. 5-6, C.27

21 Robinson 1933, 180, lev.145-146, 464-465-467 ve 474.

Yamacı Stili'nde yapılmış kapların glazürlerinin MÖ 3. yüzyılda incelmeye başladığı ve daha mat bir görünüm kazandığı bilindiğinden bu parçalar MÖ 3. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir.

İçinde herhangi bir ölü ve/veya mezar hediyesine rastlanmayan mezarda tek gömü yapıldığı tespit edilmiştir. Mezarda tespit edilen *inhumasyon* gömüye ait kafatası ve uzun kemikleri hariç çok fazla kemiği bulunamamıştır. Morfolojik bulgular bireyin erkek olduğunu göstermiştir. Bireyin kafatası suturlarının tamamen kapanmış olması ve diş aşınma derecesi dikkate alındığında, ileri yetişkin (+45) olarak belirlenmiştir. Mezarda tespit edilen uzun kemiklerin ölçülmesiyle elde edilen tahminlere göre, bireyin boyunun yaklaşık 1,66 m olduğu hesaplanmıştır. Mevcut olan dişlerden patolojilere bakıldığında bütün dişlerde ileri derecede diş aşınmasının, orta derecede *alveolar* kaybı ve orta derecede diş taşının mevcut olduğu, LC₁, RPM₂, RM₁ dişlerinde horizontal çizgi şeklinde *hypoplasia* görülmüştür. Ayrıca izole bulunan LM³ dişinde *interproximal* diş çürüğü tespit edilmiştir. Kafatasının iç kısmında *sagittal sütür* kısmında orta alanda 6-7 adet çukurluk, sağ tarafta az olmakla beraber sol *temporalin* iç kısmında toplu iğne başı büyüklüğünde deliklenmeler mevcuttur²².

Tümülüs

Tümülüs dairesel bir çevre duvarı, *dromos* ve yukarıda bahsedilen mezar ile birlikte iki farklı gömü alanından oluşmaktadır (fig. 3). Düzlükteki kayalık alan kabaca şekillendirilen dörtgen konglomera ve kireçtaşı bloklardan inşa edilen 22,5 metre çapında dairesel bir duvar ile çevrilmiştir (fig. 2-3). Duvar kuzey, batı ve doğu bölümlerde takip edilebilmekteyken güneyde duvarın ana kaya üzerine gelen bölümünde duvara ait bloklar tahrip olmuştur. Ancak bu bölümde ana kaya üzerine açılmış olan dairesel duvarın oturacağı duvar yatakları görülebilmektedir (fig. 4). Nitelikli bir işçilik göstermeyen dairesel duvarının pek çok bölümde ilk iki sırası bazı bölümlerde de üçüncü sırası takip edilebilmektedir. Birinci sıra uzun ve dikdörtgen kireçtaşı bloklardan oluşurken, ikinci ve üçüncü sıra daha yüksek ancak daha kısa bloklardan oluşmaktadır. Duvarın ana kayaya oturmaman bölümlerinde arka kısmında daha küçük taşlarla bir blokaj yapıldığı tespit edilmiştir. Dairesel duvarın ikinci sırasına ait bloklarda kenet yuvaları (fig. 5) görülmekte iken doğuda korunmuş olan üçüncü sıraya ait bloklar üzerinde kenet izine rastlanmamıştır. Bu da dairesel duvarın üç sıradan oluştuğunu bu sıranın üzerine başka bir duvar sırasının ya da duvar tacının gelebileceğini göstermektedir. Bu verilere göre Saranda Tümülüsü'nün dairesel duvarının yüksekliği 1,20 metredir.

Tümülüsün kuzeydoğusunda yer alan *dromosun* tabanı, tümülüsün yer aldığı düzlükten 1 metre yüksekte, üst sınırı ise dairesel duvarın oturduğu zeminin hemen altındadır (fig. 6). *Dromosun* başlangıç noktası dairesel duvarın dış hattından 2,50 metre dışarıda yer alır. Muhtemelen üst örtüsü olmayan bu bölümlerdeki duvarlar çoğunlukla küçük boyutlu kireçtaşı bloklardan oluşmaktadır. Karakteristik bir duvar örgüsünden bahsetmenin mümkün olmadığı bu bölüm dairesel duvar hizasından

22 Saranda Tümülüsü'nde tespit edilen antropolojik buluntularını değerlendirmesini yapan Doç. Dr. Seda Karaöz Arhan'a içten teşekkürlerimizi ifade ederiz.

itibaren 1,25 metre içeriye doğru devam eder. Bu noktadan sonra hem duvar örgüsü hem de üst örtü değişir. İki sıradan oluşan yan duvarlarda öndeki bölüme kıyasla daha büyük *rektagonal* bloklardan bir duvar örgüsü ile bu duvarlar üzerine oturtulan oldukça nitelikli işçiliğe sahip merkezde kilit taşı sırasına sahip tonozlu bir üst örtü bulunmaktadır (fig. 7). Bu bölümün uzunluğu ise 2,40 metre olup *dromosun* toplam uzunluğu 6,15 metredir. *Dromosun* ön kısımdaki genişlik 0,92 metre yüksekliği girişin bulunduğu bölümde 1,45 metre, üst örtünün tonozlu olduğu bölümde genişlik 0,86 metre, yükseklik ise 1,32 metredir. *Dromosun* farklı üst örtü ve farklı örgü tekniğine sahip düzenlemesi farklı dönemlerde yapılmış olabileceğini, ilerleyen zamanlarda tümülüsün genişletilip genişletilmediği sorularını akla getirir. Ancak yapılan kazı çalışmalarında gömü alanlarının oluşturulmasında mimari olarak en az üç farklı evre belirlenmesine karşın dairesel tümülüs duvarının inşasında farklı dönemlerde gerçekleştirilen bir genişleme tespit edilmemiştir. Dolayısıyla *dromostaki* bu değişikliği farklı dönemlerde gerçekleştirilen imar faaliyetleri ile açıklamak mümkün değildir. Ayrıca bilinen örneklerin aksine mezar odasına erişimi sağlamak gibi bir amacı olmayan *dromosta* farklı dönemlerde yapılacak bir ekleme de çok mantıklı değildir²³. Bu durumda her iki bölüm aynı dönemde yapılmış olup, önce *dromosun* dairesel duvarın iç sınırına kadar devam eden tonozlu üst örtüye sahip kısmı sonrada dairesel duvarın dışına kadar devam eden bölüm yapılarak tonozlu bölümün duvarına yaslandırıldı. *Dromosun* zemini sıkıştırılmış toprak ve beyaz sert dere taşlarından döşeme ile oluşturulmuştur. Zemin döşemesi büyük ölçüde tahrip olsa da bir bölümü hala görülebilmektedir.

Bu tür mezar anıtlarında mezar odasına erişimi sağlayan bir geçit işlevine sahip olan *dromos* Saranda Tümülüsü'nde üç adet kireç taşı bloğun örülmesi ile sonlanmaktadır (fig. 7). Kaçak kazılar sırasında bu duvarın arkasında mezar odası olduğu düşüncesi ile ortadaki blok tahrip edilmiş ve arkasında işlenmemiş doğal kaya görülerek daha fazla tahrip edilmeden bırakılmıştır. Kurtarma kazısında da duvarın arkasındaki ana kayaya kadar inilmiş ve bu alanda mezar odası ya da ölü kültüne dair farklı herhangi bir düzenleme görülmemiştir. Dolayısıyla Saranda Tümülüsü'nde *dromos* mezar odasına erişimi sağlayan temel işleve sahip değildi. Bu durum söz konusu düzenlemenin *dromos* tanımına uyup uymadığı sorusunu akla getirebilir. Saranda Tümülüsü'ndeki bu düzenleme açık bir şekilde *dromostur* ancak temel işlevinde kullanılmamıştır. Böylesi bir *dromosun* yapılışına dair ilk akla gelecek durum mezar hırsızlarını caydırmak için yapılmış olabileceğidir. Ancak *dromosların* temel işlevleri dışında farklı amaçlarla da kullanılmış olabileceği düşünüldüğünde salt caydırıcı yönü olduğunu düşünmek çok yetersiz bir açıklama olur. Örneğin Myken tholoslarında *dromosun*, önceleri açık alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin yeni mekanı olarak kullanıldığı düşünülmektedir²⁴. Bazı mezarların hem *dromoslarında* hem de mezar odalarında bulunan ateş kalıntıları ve hayvan kemikleri, cenaze töreninin artan bir ritüelleşme sürecini ortaya koymaktadır²⁵. Bu özellikleri ile *dromosların* Mykenlerde cenaze

23 Bu düzenleme *dromos* ve dairesel duvarın inşasında bir hesap hatası yapıp yapılmadığını da akla getirmektedir.

24 Papadimitriou 2015, 102-103.

25 Gallou 2005, 120-122; Fox 2012, 10-12.

törenleri için özel performatif bağlamlar sağladı kabul edilir²⁶. Ata kültürüne yönelik bu tür faaliyetler *dromos* ritüelleri olarak tanımlanmıştır²⁷. N. Papadimitriou *dromos* ritüellerinin, açık hava ve toprak; yaşayanların dünyası ile ölülerin dünyası arasında muhtemelen bir dizi sembolik geçişi ve karşıtlığı vurgulamayı amaçlayan güçlü bir eşik karakterine sahip olduğunu vurgulamaktadır²⁸. Elbette ne zaman ne mimari ne de gelenekler açısından Myken mezarları ile Saranda Tümülüsü'nü karşılaştırmak gibi bir amacımız yok ancak Saranda'daki gibi mezar odasına açılmayan bir *dromos* uygulaması sosyolojik olarak ata kültürüyle bağlantılı bir mekan olarak kullanılmış olabilir. Bu durumda *dromosun* varlığı da daha anlamlı hale gelecektir.

Gerek yığma tümülüs gerekse dairesel duvarlı tümülüslerin belirgin özelliği merkezde veya merkeze yakın bir noktada en azından bir mezar odasına sahip olmalarıdır. Çoğunlukla mezar odalarının bir *dromos* ile dairesel duvara bağlandığı görülür. Yığma tepeli bir tümülüsün aile fertleri tarafından tekrar tekrar kullanılabilmesi için mezar odasına ya da gömü alanı olarak kullanılan alanlara erişim sağlayan *dromosa* sahip olması gerekir. Saranda Tümülüsü'ndeki *dromosun* mezarlara erişiminin bulunmaması tümülüsün tekrar kullanım için oluşturulmadığını düşündürse de durum böyle olmamış hem mimari kalıntılar hem de ele geçen buluntular mezarın en az üç kullanımı olduğunu göstermiştir. Aynı mezarın birden fazla gömüye sahip olabileceğini de düşünürsek o zaman bu sayı daha da artacaktır. Tümülüsün antik dönemde pek çok kez gömü yapılmak üzere kullanılmış olması mezar konisinin çok yüksek olmadığını akla getirir. Aksi takdirde her seferinde bu koniyi kaldırmak gömü sonrası kapatmak sorun teşkil edecektir²⁹.

Mezarlar ve Buluntuları

Mezar 2 -3

Dairesel duvarlı tümülüste, tümülüs ile birlikte planlanan asıl gömü alanı, tümülüsün merkezine yakın bir noktada büyük oranda ana kayanın tıraşlanması ile elde edilen alana inşa edilmiş bir grup mezardan oluşur. Bu alan iki farklı inşa evresine sahip olup, ilk evre iki mezar sandukası ve önlerinde olasılıkla ölü ritüellerinin gerçekleştiği alandan oluşmaktadır (fig. 8). Söz konusu mezarları yapabilmek için ana kaya, 8 x 3,6 metre ölçülerinde ve kayanın yüksekliğine bağlı olarak 1,5 - 2 metre derinliğinde oyularak dairesel duvar içinde dörtgen planlı bir alan oluşturulmuştur. Bu alanın doğusuna oldukça düzgün kesilmiş *rektagonal* kireçtaşı bloklardan örülerek iki mezar sandukası inşa edilmiştir. Birlikte planlanan bu iki sandukanın her birinin uzunluğu 2,37 metre, genişliği 0,67 metre yan duvar yüksekliği ise 1,03 metredir. Mezar sandukaları alt ve yan yüzleri düzgünce tıraşlanmış, üstleri kabaca şekillendirilmiş 1,25 metre genişliğinde, 0,50 metre uzunluğunda ve 0,40 – 0,50 metre yüksekliğinde dörder adet kireç taşı blokla kapatılmıştır. Doğuda bulunan her

26 Boyd 2014.

27 Papadimitriou 2016, 205-210.

28 Papadimitriou 2016, 211.

29 Tipik tümülüs konik veya yarı küresel formudur. Ancak çoğu kez orijinal formu daha sonraki müdahalelerle değiştirilmiştir.

iki hücrenin örülmeden açık bırakılmış olan batı ucu dikdörtgen bloklarla kapatılmıştır (fig. 9). Bu ilginçtir çünkü sanduka formu mezarlar dört taraftan duvar örgüsüne sahip olup, üst kısımlarına kapak taşları yerleştirilerek oluşturulur³⁰. Mezarın yeniden kullanımı söz konusu olduğunda kapak taşları kaldırılarak mezar yeni gömüler için kullanılır. Buradaki uygulama ise Karia Bölgesi'nde sıklıkla karşılaşılan, basit mimariye sahip mezar odalarının kapılarına³¹ benzemektedir. Yani bir mezar odası için son derece küçük olan bu sandukalar birer oda gibi düşünülmüş, doğu yüzlerine yerleştirilen plakalar ise bir kapı gibi batıdaki avlu şeklinde düzenlenen alana açılan birer işlev görmüştür. Bu bölümün zeminine kireç taşından kalın plakalar yerleştirilmiştir.

Ana kayanın tıraşlanması ile elde edilen alanın doğusuna yerleştirilen mezar hücrelerinin batısında kalan alan, bir nevi avlu şeklinde boş bırakılmıştır. Mezar sandukaları/hücreleri (Mezar 2 ve 3) önündeki bu boşluk, olasılıkla ölü ritüelleri ya da *perideipnon* olarak adlandırılan ölü yemeği ile alakalı faaliyetler için hazırlanmış törensel bir avludur.

Mezar sandukalarında olasılıkla yıllarca devam eden tekrar kullanım ve sonraki dönemlerdeki tahribat nedeniyle mezar sahiplerine dair herhangi bir iskelet kalıntısına rastlanmamıştır.

Buluntular (Mezar 2 ve 3): Tümülüsteki orijinal gömü alanı olan Mezar 2 ve 3'te gerek inşalarından sonra devam eden süreçteki gömü faaliyetlerine gerekse de kaçak kazılara bağlı olarak ne yazık ki hiçbir ölü ya da mezar hediyesi orijinal yerinde bulunmamıştır.

Mezar 2 tamamen boş olarak bulunurken, Mezar 3'te gerçekleştirilen kazı çalışmalarında tek bir mezar hediyesi tespit edilebilmiştir.

Nr. 2 Unguentarium: Beş parça halinde bulunan *unguentarium* (Nr. 2, fig. 10) dışa taşkın dudaklıdır. Silindirik ince uzun bir boyna sahiptir. İğ formu gövde, içbükey bir geçile düz kaideyle son bulur. Kaidesi dışa taşkın profilidir. Hamur açık kahve renktedir ve daldırma tekniğinde oldukça ince bir şekilde astarlanmıştır. Nr. 2'nin form bakımından benzerleri, Atina Agora'sında MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı - MÖ 2. yüzyıl başlarına tarihlenen Grup C *unguentarium*larla benzerdir³². Yine Nr. 2. ile benzer forma sahip Stratonikeia³³ ve Metropolis³⁴ örnekleri MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına, Gordion³⁵, Labraunda³⁶ ve Kelenderis³⁷ örnekleri MÖ erken 2. yüzyıla tarihlenmiştir. Tüm bu veriler dikkate alınarak Nr. 2 numaralı *unguentarium* MÖ 3. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmelidir.

Bu *unguentarium* aynı zamanda tümülüsteki erken gömü aşaması ile alakalı,

30 Priene tümülüsündeki örnekler için bk. Mert 2020, 147-152, lev. 28.2, 30.1.

31 Börükçü Mevkii'nde gerçekleştirilen çalışmalarda Klasik ve Hellenistik Döneme tarihlenen mezar odalarının girişleri de benzer şekilde kapatılmışlardır (Büyükozer 2020a, 33-35, dn. 55-56, fig. 15-16).

32 Thompson 1934, 369, fig. 52, C 76.

33 Balıran 1999, 349, çiz. 19 - 20.

34 Gürler 1994, 66-67 ve 180-181, çiz. 36-37, lev. 26-27.

35 Edwards 1959, 267-268, lev. 68, fig. 21.

36 Hellström 1965, 27, lev. 12, no. 165.

37 Zoroğlu 1986, 308-309, lev. 110, no. 10-11.

orijinal ait olduğu mezarda (ancak unguentarium *in-situ* değildir) tespit edilen tek mezar hediyesidir.

Mezar 4-5

Tümülüsün merkezindeki kayalık alandaki ikinci inşa evresi mezar hediyelerinden anlaşıldığı üzere MS 2. yüzyılda gerçekleştirilmiştir. İlk evreye ait iki mezarın Mezar 2 ve 3'ün önündeki dörtgen planlı törensel alana, ilk mezarlardan farklı örgü tekniği ve inşa materyaline sahip, ancak benzer ölçü, form ve yapıda iki mezar eklenmiştir. Bu mezarlar, 2 ve 3 numaralı mezarlara kıyasla daha küçük, dış yüzeyleri kabaca dörtgen olarak şekillendirilmiş, derz sırası takip etmeyen farklı ölçülerdeki sert kireç taşlarından niteliksiz bir duvar örgüsüne sahiptir (fig. 11). Her iki mezar da orijinal ilk iki mezardaki (Mezar 2 ve 3) gibi 2.5 x 0.80 metre ölçülerinde ve 1.5 metre derinliğinde dörtgen planlıdır.

Mezar 4 ve 5'te de mezar sahiplerine dair herhangi bir iskelete rastlanmamıştır. Ancak doğu ve batı hücrelerinin birleşme noktasında ortaya çıkarılan ağzı kapalı bir *ostothek* (fig. 15) içinde yanmış insan kemikleri ortaya çıkarılmıştır. Kapağı ile birlikte korunmuş *ostothek* yanı sıra kırık ve ağzı açılmış ve devrilmiş olarak bulunan üç *ostothek* daha buradaki *kremasyon* gömüyü işaret etmektedir. Her ne kadar mezar hücrelerinde herhangi bir iskelete rastlanmasa da form ve ölçüleri itibarıyla buraların inhumasyon gömü için düzenlendiğini kabul edebiliriz. *Ostothek* ise mezarda *kremasyon* gömünün yapıldığını da belgelemektedir. Bu aynı zamanda Tümülüs'ün olasılıkla bir sülaleye ait uzun kullanım süreci ile alakalı önemli verilerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Buluntular (Mezar 4): Mezar 3 ve Mezar 4'ün arasında (fig. 12), güneybatı yönünde kalan hücrede, ana kaya ile Mezar 4 duvarının keşişme noktasında, bir tane içedönük ağzılı kase (Nr.3), bir tane çift kulplu kase (Nr. 4) bir krater (Nr. 5), bir testi (Nr. 6) ve bir Küçük Knidos Amphorası (Nr. 7) açığa çıkartılmıştır. Krater ve Küçük Knidos Amphorası parçalar halinde bulunmuş olup, daha sonra birleştirilmiştir.

Buluntu durumlarına göre söz konusu kaplar, mezara mezar hediyesi olarak bırakıldıkları ilk pozisyonları *in-situ* ve asıl ait oldukları mezarda tespit edilmemişlerdir. Mezarın tekrar kullanıldığı MÖ 2. yüzyıl ortalarında ya da daha büyük olasılıkla tümülüse daha geç gömünün yapıldığı ve yeni mezarların eklendiği MS 2. yüzyılda, bu kaplar hediye olarak ilk bırakıldıkları orijinal yerlerinden toplanarak, kazı sırasında tespit edildikleri buluntu yerlerine, köşeye kabaca istiflenmişlerdir. Dolayısıyla bu kaplar her ne kadar Mezar 4 içinde bulunmuş da olsalar, Mezar 4'teki gömülerin mezar hediyesi değil, olasılıkla daha erken bir gömünün ölü hediyeleridirler. Bu kaplar tümülüsteki orijinal ilk mezarlar olan Mezar 2 ya da 3'e ait ölü hediyeleri olmalıdırlar. Bu düşünceyi destekleyen diğer bir husus, istiflenmiş olarak mezar kenarında açığa çıkartılan bu kapların hemen hepsinin birbirlerine yakın ya da eř tarihli olarak MÖ 3. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmeleridir. Mezar 3'te ait olduğu mezarda bulunan tek örnek olan *unguentarium* (Nr. 2) ile bu kapların aynı dönemden olması bu görüşü doğrulayan diğer bir husustur. Anlaşıldığı üzere süreç içinde yeni gömüler yapıldıkça

eski mezar hediyeleri toplanarak mezar alanından uzaklaştırılmamış, uygun alanlara istiflenerek yine mezar içinde bırakılmıştır.

Nr. 3 Kase, içedönük ağızlı: Devetüyü renkli bir hamura ve daldırma tekniğiyle yapılmış kızıl kahve tonlarda dalgalı bir astara sahiptir. Nr. 4, Geç Rodos örneklerine³⁸, Kaunos kaselerine³⁹, Knidos *Nekropolü* kaya mezarlarında tespit edilen Kögler Form IX/Type A grubu kaselerle⁴⁰ ve Knidos Kap Krio kazılarında gün yüzüne çıkartılan kaselere⁴¹ aynı formda olup, bu örnekler MÖ 3. yüzyıl ortası ya da son çeyreğine tarihlendirilmektedir.

Nr. 4 Kase, içe dönük kenarlı çift kulplu: Kase, yuvarlatılmış ağız kısmı içe doğru hafif eğimli dışbükey bir profille gövdeye bağlanıp düz bir kaideyle son bulur. Dudaklıkta yatay bant kulpları vardır. I.C. Love dönemi kazılarında Knidos *Nekropolü* buluntuları, Kap Krio ve diğer Knidos üretimi çift kulplu kaseler Kögler Form II/TypeC ile bu kase MÖ 3. yüzyıl ikinci yarısına tarihlenmiştir⁴².

Nr. 5 Krater: Konik gövdeli dışa dönük ağızlı, dudaklıkta karşılıklı iki yatay bant kulpludur. Krater açık kırmızısı kahverengi (Munsell 2.5YR 7/4) renkli hamura ve yine aynı renk tonlamasında (Munsell 7.5YR 7/4) daldırma ve fırça tekniğinde astara sahiptir. Kraterin kil ve astar özellikleri son yıllarda yeni bir Knidos amphora tipi olarak değerlendirilen 'Küçük Knidos Amphora Tipi'⁴³ ve Nr.6 testi ile aynı yapıdadır. Dışa dönük dudaktan sonra içbükey bir profille gövdeye geçilir. Dışbükey profilli konik bir gövdeye sahiptir. Halka formulu alçak kaideden kaideden omuza genişleyen tipik çan krater formulu MÖ 3. yüzyıl sonlarına tarihlen Samos buluntusu bir krater⁴⁴, form bakımından büyük oranda Nr. 5'e benzemektedir.

Nr. 6 Testi: Düz, silindirik, geniş ve uzunca bir boyuna sahiptir. Boynun ortasına yakın bir noktada ince sığ bir yiv görülmektedir. Küresel formulu gövde halka kaideyle sonlanmaktadır. Ağızdan omuza bağlanan bir dikey bant kulpa sahip olan testinin hamuru açık kırmızısı kahverengi (Munsell 2.5YR 7/4) renkli hamura ve yine aynı renk tonlamasında (Munsell 7.5YR 7/4) astarlanmıştır. Kil, astar özellikleri yanı sıra boynun ortalarına doğru ağza daha yakın noktaya yapılan ince sığ yiv ile bu testi 'Küçük Knidos Amphora Tipi'⁴⁵ ile benzer görünüme sahiptir. Olasılıkla Knidos atölyelerinde MÖ 3. yüzyılın ortasından aynı yüzyılın sonuna dek bu testi formu da benzer gelenekte üretilmiş olmalıdır. Nr. 3 numaralı buluntu form olarak Paphos *nekropolü*nde ele geçen testilere ve Paphos Dionysos Evi'nde bulunmuş ve Rodos Amphorası olarak da bilinen ve MÖ 3. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen sürahilere benzemektedir⁴⁶. Bu veriler ışığında testi MÖ 3. yüzyılın 3-4. çeyreğine tarihlendirilen Knidos üretimi bir testi formudur.

38 Giannikouri – Patsiada – Philemonos 1990, lev. 89.

39 Mlynarczyk 2020, 122, fig.5-80; Schmaltz 1994, 213-215, fig.20.

40 Kögler 2010, 152, fig.1, Aa.9.

41 Doksanaltı 2006, 519, no.3.

42 Kögler, 2010, fig.1, Ab. 1.lev. 47, Kn.21; Doksanaltı 2006, 584, no.301; Kassab-Tezgör 2003, 39, lev. XXXII, 8.

43 Zoroğlu – Doksanaltı 2020, 509.

44 Jantzen 2004, lev. 79-102, fig.1773.

45 Zoroğlu – Doksanaltı 2020, 509-510.

46 Gabrieli – Merrywaterher 2020, 36, fig.3-2; Hayes 1991, 81.

Nr. 7 Amphora: Dışa çekik, yuvarlatılmış dik ağız kenarından boyuna belirgin geçiş, boyundan omuza kavisli geçiş, omuzdan gövdeye daralmaktadır. Oval-sivri dipten plastik çıkıntı ile gövde altına kademeli derin geçiş yaparak gövdeye genişleyen forma sahiptir. Dörtgen kesitli, dudak altından başlayıp omuzda son bulan karşılıklı dikey kulplara sahiptir. Dış yüzey dudak altında, boyun, omuz kısmında, iç yüzeyde boyun kısmında yivler yer almaktadır. Kil kırmızımsı turuncu renkte, kızıl astara sahiptir. Küçük boyutlu mezar hediyesi olarak kullanılan amphora, Monachov tarafından Tip II⁴⁷ olarak sınıflandırılan ve MÖ 3. yüzyılın ilk çeyreğinde üretilmeye başlanan Zenon Amphoraları⁴⁸ ya da standart Knidos amphoraları⁴⁹ olarak isimlendirilen gövdeye oranla omuz kısa kalan⁵⁰ böylece MÖ 3. yüzyılın sonlarına tarihlenen örneklerle yakındır. Bu form, Knidos amphora üretimi içinde mezar hediyesi ve özel kullanım için üretilmiş 'Küçük Knidos Amphora' tipi olarak adlandırılmıştır⁵¹. Benzerlerine Knidos dışında Batı Anadolu ve Ege Adalarında üretilen amphoralar ile İskenderiye⁵² ve Rodos'ta⁵³ rastlanılmaktadır. Nr. 7 numaralı 'Küçük Knidos Amphorası' MÖ 3. yüzyıl son çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Tüm bu veriler dikkate alındığında benzer kil ve astar özelliğine sahip Mezar IV buluntuları (Nr. 3 - 7) MÖ 3. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiş olup, bunlar Tümülsüz mezarda ilk gömünün gerçekleştiği süreç ile alakalı mezar hediyeleri olmalıdır. Knidos çömlek atölyelerinin ürünleri olan bu kaplar Helenistik Dönemde Knidos Seramik formlarının dış pazarda talep görüp yaygınlaşmaya başladığı dönemin hemen başlangıç aşamasındaki yerel üretim tiplerini temsil etmeleri bakımından önemlidir. Diğer taraftan Knidos Helenistik Dönem ince seramik formları uzun zamandır Akdeniz havzasındaki yayılım alanları ve form özellikleri ile iyi tanınmakla birlikte⁵⁴, Knidos Helenistik çömlek atölyelerinin üretimi yeni birer tip olarak Tümülsüz Mezarda ilk kez tespit edilen krater (Nr. 5) ve testi (Nr. 6) formu dikkat çekicidir. Knidos Helenistik Dönem seramik üretimi için tespit edilen bu yeni iki form, ifade edildiği üzere birbirleri ve 'Küçük Knidos Amphora' ile benzer kil ve astar özelliklerine sahiptir. Kentte devam edilen arkeolojik kazılarda MÖ 3. yüzyıl kontekstlerinde ve doldurmalarında az sayıda örnekle temsil edilen bu iki form anlaşıldığı üzere Knidos Çömlek atölyelerinde kısa bir süre için üretilmiş ve sadece kentin iç pazarında yer bulabilmiştir.

Her ne kadar bu grup tümülsüzteki gömü alanının daha geç düzenlenmiş MS 2. yüzyıla tarihlendirilen Mezar IV sınırları içinde bulunmuşsa da bu kaplar Mezar II ve III'teki MÖ. 3. yüzyılın ikinci çeyreğine ait daha erken definlerin mezar hediyeleridir. Olasılıkla yeni gömüler sırasında toplanarak mezardaki buldukları yere istif edilmişlerdir.

Buluntular (Mezar V): Mezar V sınırları içinde tespit edilen gömü hediyeleri iki

47 Monachov 1999, 167- 172, fig. 11.2.

48 Zoroğlu – Doksanaltı 2020, 508.

49 Zoroğlu – Doksanaltı 2020, 519.

50 Şenol 2003, 35, nr. 17.

51 Zoroğlu – Doksanaltı 2020, 508-509.

52 Şenol 2018, 339, fig. 331.

53 Empereur – Tuna 1988, 352-357.

54 Kögler 2010, ab. A-L, form I-XXXVII, Ab. L- N.

ayrı döneme tarihlendirilmiştir. İlk grup MÖ 2.yüzyılın ilk yarısı ile MÖ 2. yüzyılın ortalarına tarihlenen kase (Nr. 8), tabak (Nr. 9), kandil (Nr. 10) ve *unguentarium*dan (Nr. 11) oluşmaktadır (fig. 13). İkinci grup ise MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen (fig. 14) kuşaklı kase (Nr.12), iki adet P kulplu kase (Nr.13 ve Nr.14), üç adet kandil (Nr. 15 - 17) ve iki adet testiden (Nr. 18 ve Nr. 19) meydana gelmektedir.

I. Grup (Nr. 8- 11)

Nr. 8 Kase, içe dönük kenarlı: İçe dönük dudaklı yumuşak bir geçişle gövdeye bağlanıp dışa açılan profil veren bir halka kaideye sahiptir. Kahverengi hamur, daldırma tekniği ile astarlanmış, kahvemsî siyah tonlarındaki astarda dalgalanma görülmektedir. Knidos *Nekropolü* kaya mezarları kazılarında bulunan ve Saranda Nr. 10 numaralı kasesi ile benzeyen iç içe çanakları MÖ 3. yüzyıl başlarına (Kögler Form IX, typ A)⁵⁵, İskenderiye'deki Knidos üretimli⁵⁶ ve Gabbari *nekropolü*ndeki yarım küre kaseler⁵⁷, Rodos, Kıbrıs ve Knidos kaseleri⁵⁸ bağlamsal olarak aynı olan dışbükey eğriliğin, kenar yüksekliğinin ve yuvarlanmasının azalması MÖ 2. yüzyıl ilk yarısı veya ortalarında rastlanılır⁵⁹. Bu form özellikleri ile kase MÖ. 2.yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir.

Nr. 9 tabak, katlamalı dudaklı: Sığ, konik gövdeli, içe katlamalı dudaklı, dışa profil veren halka kaidelidir. Dış yüzeyde belirgin çark izleri görülmektedir. Kahverengi hamurlu, kızıl kahve tonlarında daldırma tekniği ile astarlanan tabağın yüzeyinde renk tonlarında farklılık görülmektedir. Knidos içe katlamalı kenarlı tabağı, Knidos Kap Krio dükkânlarında⁶⁰, Knidos çömlek atölyelerinde⁶¹, Dionysos Terası Stoası ve Knidos *nekropollerinde* bulunan örnekler gibi tipik form özelliği göstermektedir. Ayrıca Mısır İskenderiye'de⁶² kazılarda ele geçen, sarımsı kahve hamur, kırmızımsı sarı renkte astarlı ve daldırma tekniğinde astarlanmıştır. Knidos yerel üretimli, ovalimsî ağız profiline sahip tabak MÖ 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilir⁶³.

Nr. 10 Kandil: Mercimek profilli gövdeye, uzatılmış oku ucu şeklinde emziğe, küçük içbükey *Discusa*, merkezde yer alan doldurma deliğine, geniş omuza, omzun bir yanında başparmak tutamağı ve elde şekillendirilip hamur yaşken gövdeye applike edilen yatay-bant şeklinde kulba sahiptir. Halka kaidelidir. Siyaha yakın metalik renkte daldırma tekniği ile astarlanmış ve kaide de akmalar mevcuttur. Lagynoid gövde profilli, Knidos kandili, LosechckeType VIII⁶⁴ ve Bailey'in çapa⁶⁵ veya ok ucu⁶⁶ tipindeki emzik form grubuna girmektedir. Knidos Kuzey *Nekropolü*⁶⁷ ve Kap

55 Kögler 2010, 63-64, fig.1, Aa.6-Ac. 2., lev. 13, E.128.

56 Elaigne 2020, 172, fig.10.

57 Ballet 2020, 95, fig. 2.

58 Kögler 2010, 152.

59 Giannikouri – Patsiada – Philemonos 1989, lev. 47, β; 63, γ.

60 Doksanaltı 2006, 237, çiz.61.

61 Kassab-Tezgör 2003, 37, lev. XXXII, 4.

62 Harlaut 2020, 270, fig.8/f.

63 Kögler 2010, Form VII, Typ A, fig.5, C.25; fig.11, D.54; fig.19, E.63.

64 Losechcke 1919, 31, fig. 7.

65 Bailey 1975, Q281, 138, L.48-9, pl.64, Q 338, 340-341.

66 Pastutmaz 2011, res. 4.

67 Kögler 2010, lev. 22, E.L18, lev. 32, F.L4-F.L5.

Krio⁶⁸, İonia bölgesi Ephesos Aşağı Agora kazılarında⁶⁹ Knidos tipi kandiller ile benzerlik göstermekte ve MÖ 2. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir.

Nr. 11 *Unguentarum*: Dış bükey ağız kısmından başlayıp ince uzun bir boyunla devam edip, iğ formulu gövdeden iç bükey bir geçişle düz bir kaide ile son bulur. Kaidesi dışa taşkındır. Gövde kısmında hafif boğumlu yivler vardır. Gri-bej renkte hamurlu ve aldırma tekniğinde bej astarlıdır. Astar büyük ölçüde pul pul dökülmüştür. Korinth'te⁷⁰ örnekleri MÖ 200'lere verilir. Keramikos'daki bir mezarda⁷¹, Pergamon'da⁷², Stratonikeia *nekropol* buluntuları⁷³ ve Patara⁷⁴ *unguentarium*ları ile benzemektedir. Mylasa'da bir mezarda bulunan bir örnek MÖ 2. yüzyıla, Stratonikeia'daki bir mezarda MÖ 2. yüzyıl ortaları - MÖ 1. yüzyıla⁷⁵, Tralleis'teki mezarlarda MÖ 2. yüzyıl ortalarına⁷⁶ ve Metropolis'te bulunmuş bir diğer örnek MÖ 2. yüzyıl ortalarına tarihlenmiştir⁷⁷. Form özellikleri ile Knidos *unguentariumu* MÖ 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir.

II. Grup (Nr. 12- 19)

Nr. 12 Kase, kuşaklı: Konik, dışta düz verev, içte içbükey gövdeli, düz ve sığ halka kaidelidir. Dudaklık gövde üzerine yerleştirilmiş belirgin içbükey bir kuşak formundadır. Formun karakteristik özelliğini oluşturan dudaklıkta, kuşak formunda derin bir oluk meydana getirilmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi *Sigillata* kap formlarının yerel bir yorumlaması olan tipik Knidos kaseleri⁷⁸ grubundandır. Saranda Tümülüsü örneği, Knidos Kap Krio⁷⁹ ve Dionysos Stoa Terası ve Knidos *Nekropol*⁸⁰ kuşaklı kaseleri ile benzer tarihlenmesinden MS 2. yüzyılın ilk yarısı veya ortalarına tarihlenmektedir.

Nr. 13 ve 14 Kase, P kulplu: Hafif içe dönük yüksek kenarlı, konik gövdeli, halka kaideli ve dudaklıkta yatay 'P' formulu kulpludur. Helenistik Dönemden MS 3. yüzyılın ortalarına dek Knidos yerel atölyelerinde Knidos'a özgü kase formudur. Bu form Helenistik dönemden itibaren kendi özgün formu içinde dudaklık şekli, dudaklık ve gövde oranı değişkenliği gibi hususlarda form gelişimi göstermiştir. Kögler Form I Typ A grubunda⁸¹ değerlendirilen kasenin dudaklık yüksekliğinin artması, dudaklık gövde oranını 1/1 şeklinde ölçeklendirilmesi, karinasında görülen sivri çıkıntı ile MS 1.- 2. yüzyıllara tarihlendirilen kaseler ile yakındır. İsasos⁸², Knidos ada⁸³, anakara ve

68 Doksanaltı 2006, 588, no 317.

69 Tuluk 2003, 22, lev. XXI, 2.

70 Cheliotomylos Mezarı (Pemberton 1985, 275, 284, lev. 80, T 2014).

71 Knigge 1976, 87, lev.96, fig. 1/E 101.

72 Schafer 1968, 55, lev. 15.

73 Baldiran 1990, lev. VII, 7.

74 Dündar 2008, lev. 5, U47.

75 Boysal – Kadioğlu 1999, 218-219 ve 226, çiz. 12, 13, Mezar 41.

76 Civelek 2001, lev. 29 U 80, lev. 30 U 39, 41.

77 Gürler 1994, lev. 29 no. 137.

78 Kögler 2014, 172, fig.18-22; Doksanaltı, 2006, 838, K.110, no.1663-1668.

79 Doksanaltı, 2006, 551, no.162.

80 Kögler 2010, fig. 58 Kn.100,104,154, G.67,66 G.85 G.11.

81 Kögler 2010, fig. 51, J.1.

82 Gasperetti 2003, lev. XCI, nn.22.

83 Doksanaltı 2006, 369-370, çiz. 233.

nekropol (form I, typ A) kaseleri ve İsrail Tell Keisan'da⁸⁴ örnekleri dikkate alınarak MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.

Nr. 15 Kandil: Geniş omuzlu forma sahiptir. *Discus*da hayvan betimi olup (muhtemel keçi, kuzu), emziğe yakın yerde doldurma deliği vardır. Emzik kısmı oval biçimdedir. Düz oturma yüzeyine sahiptir. Daldırma tekniği ile turuncu renkte astarlanmış olup, uygulamaya bağlı yüzeyde renk dalgalanması mevcuttur. Loeschcketype VIII, *Discus* düz, omuz formu VIIb⁸⁵, Bailey'in Cn. G⁸⁶ emzik formuna girmektedir. MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

Nr. 16 Kandil: Dar omuzlu forma sahiptir. *Discus*da herhangi bir betimleme yoktur. Merkezi doldurma deliklidir. Kalp şeklinde emziklidir. Emziğin iki yanında nokta bezekler vardır. Birleşme yerleri belirgindir. Düz oturma yüzeyine sahiptir ve yuvarlak oturma yüzeyinin ortasında çizgisel kazıma tekniğiyle yapılmış düzensiz bir zikzak ve kenarda küçük yuvarlak bir daire şeklinde üretici mührü görülmektedir. Loeschcke Type VIII, burun Type K, *Discus* düz, omuz formu VIIb⁸⁷, Bailey'in Cn.A1⁸⁸ emzik formuna girmektedir. Kandil fitil deliği ile uyumlu olarak yuvarlak kesilmiş harici emzik tıpası ile birlikte bulunmuştur. Kazılar sırasında emzik tıpası fitil deliğini kapatacak şekilde orijinal yerinde tespit edilmiştir. Knidos kandilleri üzerinde fitil deliğine uygun formda şekillendirilmiş seramik tıparlar orijinal yerinde dururken bulunabilmektedir⁸⁹. Form özellikleri ile kandili MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

Nr. 17 Kandil: Kısmen tamamlanabilen kandilin *discus*unda uzun yapraklı çiçek rozet bezemesi görülmektedir. Kandil Loeschcketype VIII ve Bailey'in Cn A2 emzik formuna girmekte⁹⁰ ve Kögler'in çalışmasında ele aldığı kandiller ile benzemektedir⁹¹. Knidos kandili MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilir.

Nr. 18 Testi, torba gövdeli: Dışta dışbükey, içte hafif içe döndürülmüş dudaklıklılı, yuvarlatılmış ağız kenarlı, torba gövdeli ve gövdeden ince bir hat ile ayırt edilmiş düz oturma yüzeylidir. Dudaklıktan gövdeye geçişte belirgin daralmış kısa boyunlu olup, gövdeden boyuna dikey yuvarlatılmış kulpludur. Bu form Knidos'ta Roma İmparatorluk Dönemi kontekstlerinde rastlanılan yaygın testi formu olup, Knidos Kap Krio kazılarında⁹², Kögler'in yerel üretim, Kögler Form XXIV typ B grubu⁹³ içinde değerlendirilmektedir. Benzerleri Ephesos⁹⁴, Patara⁹⁵, Knossos'ta⁹⁶ MS 1.-2. yüzyıla veya 1.-3. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Knidos seramik form repertuarı içinde bu tip MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir.

84 Mlynarczyk 2020, 123, fig. 6-92.

85 Losechcke 1919, 31, fig.7.

86 Bailey 1988, lev.90, fig.85, Q2886, lev. 91.

87 Losechcke 1919, s.31, fig.7.

88 Bailey 1988, Q2848, lev.89.

89 Pastutmaz 2011, 60, res.5-6.

90 Bailey 1988, Q2821, lev. 88, fig.142.

91 Kögler 2010, lev. 45, HB.L4.

92 Doksanaltı 2006, 389, çiz.305.

93 Kögler 2010, fig.59, Kn.132, lev. 35, G.119.

94 Meriç 2002, 75 lev.38, 452-454/1.

95 Korkut 2007, 196-197.

96 Sackett 1992, lev.176, 17.

Nr. 19 Testi, torba gövdeli: Dışa geniş açılan dudaklıklılı, torba gövdeli ve gövdeden ince bir hat ile ayırt edilmiş düz oturma yüzeylidir. Dudaklıktan gövdeye geçişte belirgin daralmış kısa boyunlu olup, gövdeden boyuna dikey bant kulpludur. Knidos yerel üretimi içinde yaygın bir tip olarak Kögler'in yerel üretim Kögler Form XXX typ C⁹⁷ grubu içinde değerlendirilmiştir. Benzerleri Ephesos⁹⁸, Patara, Knossos⁹⁹ ve Corinth¹⁰⁰ kuzey mezarda ele geçen testi örnekleri MS 1.-2. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Knidos seramik form repertuarı içinde bu tip MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir.

Ostothekler

Mezarın diğer buluntuları ise Nr. 20 ve Nr. 21 numaralı *ostothek*lerdir. Nr. 20 numaralı kireç taşından yapılmış *ostothek*, Mezar V'in merkezine yakın bir konumda kapağı kapalı bir şekilde bulunmuştur. *Ostothek* güneyinde başka bir *ostothek*e ait gövde parçası, batısında ise yine bir başka *ostothek*in kapağı ters bir şekilde gün yüzüne çıkartılmıştır. Nr. 21 numaralı *ostothek* ise Mezar II ile Mezar V'in arasında kalan hücrede, Mezar II'yi örten kapak/kapıya bitişik halde yerleştirilmiştir. *Ostothek*lerin dağılımı buluntu durumları ve pozisyonları ve Nr. 20'nin güneyinde ve batısında bulunan diğer *ostothek* parçaları, mezarın Antik Dönem içerisinde rahatsız edildiğini göstermektedir¹⁰¹.

Nr. 20 *Ostothek*: Kireçtaşı *ostothek* kapak ve sanduka birlikte ağzı kapalı olarak bulunmuştur (fig.14). Dörtgen sandukanın ayakları ve kapağın oturacağı eril yuva hafifçe belirginleştirilmiştir. Hafif sığ kırma çatı formunda kapağı vardır. *Ostothek* içerisinde *kremasyon* uygulaması ile alakalı yanmış kemikler bulunmuştur. Kemiklerin bir kısmında yakılma ve güçlü ısıya bağlı meydana gelmiş siyah-gri yanık izleri mevcuttur. Arda kalan az sayıdaki kemik kalıntısı, kafatası ve uzun kemiklere ait parçalardır. Bunlarla beraber az sayıda yanmamış uzun kemik parçalarına da rastlanılmıştır. Yanmamış uzun kemiklerden bir tanesi üzerinde delici bir aletle yapılmış 41 mm uzunluğunda bir delik tespit edilmiş, benzer delikler başka üç parçada daha görülmüştür. Bahsini ettiğimiz bu deliklerin gömüsü yapılmış birey yaşarken mi yoksa öldükten sonra mı açıldığı belirlenememiştir. Günümüze ulaşan dişlerde görülen orta dereceli aşınma ve alveol kaybı bireyin 25 - 35 yaş aralığında olduğu, mandibula kemik kalıntısından ise cinsiyetinin erkek olduğu anlaşılmıştır.

Nr. 21 *Ostothek*: Beyaz iri grenli mermer *ostothek*in sadece sanduka kısmı bulunmuştur (fig.15). Dörtgen sandukanın ayakları ve kapağın oturacağı eril yuva hafifçe belirginleştirilmiştir. Uzun yüzünde olasılıkla ölen kişi ile alakalı bir tanımlamanın yapıldığı ince uzun sığ bir kartuş/*tabula* bulunmaktadır. Boya ile yazıldığı anlaşılan bu tanımlama ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. *Ostothek*in içinde yanmaya maruz kalmış çok küçük parçalı vücut ve kafa kemikleri bulunmuştur. Kemik kalıntıları ağırlıkla beyaz renktedir. Küçük bir çene parçası ve uzun kemik

97 Kögler 2010, fig.52, J.12., lev. 35, G.120.

98 Meriç 2002, 72, lev. 32, 361-372.

99 Forster 2001, 153-154, res. 4. 8.

100 Slane 2017, 212, lev.75, PT-83.

101 Doksanaltı 2014 vd., 525.

kalıntılarının çapından dolayı gömünün bir çocuğa ait olduğu tespit edilmiştir. Fakat kemik kalıntılarının yetersizliğinden dolayı çocuğun yaşı belirlenememiştir.

Nr. 22 Çelenk Yaprağı: Altın bir çelenge ait tek bir yaprak bulunmuştur. İki yaprak ve bir sap bölümünden oluşan varak olasılıkla zeytin yaprağından oluşturulan çelenge aittir. Altın yaprak, olasılıkla mezardaki MÖ 2. yüzyıl ortasına tarihlenen buluntu grubuyla ilişkili olmalıdır.

Sonuç

Knidos nekropollerinde, mevcut bilgilerimiz dahilinde, sadece üç örnekle¹⁰² temsil edilen dairesel duvarlı tümülüslerden kazısı tamamlanan tek mezar olan Saranda Tümülüsü mezar hediyeleri, mezarın kullanım evrelerine dair son derece net bilgiler sunmakta ve mezar mimarisinden hareketle yapılan değerlendirmeleri destekleyerek bu bilgileri detaylandırmaktadır. Mimari detaylara bakıldığında Mezar I'ın kuzeydoğu kısa kenarının dairesel duvarın altında kalması nedeniyle bu alanda henüz anıtsal bir tümülüs inşa edilmemişken mütevazı ölçülerde bir mezarın varlığı anlaşılabilir ancak bu mezarın tarihi konusunda elimizde yeterli veri bulunmamaktadır. Tümülüsteki ilk kazı çalışmaları sırasında kapak taşı üst seviyesinde bulunan 'Batı Yamacı' tarzında bezenmiş MÖ 3. yüzyılın ortasına tarihlendirilen *lekythos* ya da *guttusa* (Nr. 1, fig. 16) ait parçalar mezar üstüne bırakılmış bir hediye ile ilişkili olabilir. Bu durumda söz konusu parçalar Mezar I'ın tarihlendirilmesi için tutarlı bir veri olarak değerlendirilebilir. Ancak mezar tepesini oluşturan malzemenin antik çağda yeni gömüler, modern zamanlarda ise kaçak kazılar nedeniyle defalarca açıldığı bilinmektedir. Bu durumda söz konusu parçalar devamlı olarak alt üst edilen toprak

102 Diğer iki mezardan ilki Saranda Tümülüsü'nün kuş uçuşu 1 kilometre doğusunda, Belen Mahallesi'nin kuzeyinde Geç Klasik ve Hellenistik Dönem'e ait anıtsal mezarlar gibi bölgeye hakim bir tepe üzerinde Belen Tümülüsü'ü olarak isimlendirilen mezardır. Yer yer kaçak kazı çukurlarının görüldüğü ancak herhangi bir sistemli kazının yapılmadığı mezar ile ilgili söylenecekler sınırlıdır. Tümülüs konisini çevreleyen 28,70 metre çapındaki dairesel duvar, çok büyük olmayan kabaca şekillendirilmiş farklı boyutlardaki bloklardan inşa edilmiştir. Güney ve doğu bölümde büyük oranda takip edilebilen dairesel duvar kuzey ve batı yönlerde tahribat nedeniyle kaybolur. Saranda Tümülüsü'nde antik dönemden itibaren devam eden tahribat nedeniyle mezarı tümseğinin orijinal yüksekliğini belirlemek mümkün olmamıştır. Belen Tümülüsü'nün yüksekliği ise 6 metre olarak ölçülmüştür. Bu yığına, toprakla birlikte farklı boyutlardaki moloz taşlardan oluşmaktadır. Mezarın dairesel duvarlı bir tümülüs olduğu görülüyor olmasına karşın mevcut durumda ne krepis duvarına açılmış bir giriş ne de mezar odası veya hücrelerine dair hiçbir detay görülememektedir. Mevcut veriler mezarın dromossuz bir tümülüs olabileceğine işaret ederken, var olan girişin kapanmış veya kapatılmış olabileceği ihtimali de göz ardı edilemez. İki mezarın krepis duvarları karşılaştırıldığında Belen Tümülüsü duvarının Saranda Tümülüsü'ne nazaran daha küçük boyutlu taşlardan daha basit bir örgüye sahip olduğu görülmektedir. Bu niteliksiz duvar örgüsü mezarın tarihlendirilmesi konusunda da yardımcı olmamaktadır. Diğer mezar Knidos'un kuzey nekropolü olarak bilinen ve İskandil Mevkii olarak isimlendirilen alandadır. Burada tıpkı doğu nekropoldeki gibi peribolos/ temenos tipi mezarların bulunduğu vadi içinde yoğun bitki örtüsünün bulunduğu alanda mezara ait sadece duvarın bir bölümü görülebilmektedir. Yapının sadece bir kısmının görülüyor olması yapının tanımlanmasını güçleştirmesine karşın kent suru dışında kuzey nekropolü içinde yer alan bu yapının bir mezar olması olasılığını güçlendirir. Duvarın görülebilen bölümünden anlaşıldığı kadarıyla mezar Saranda ve Belen tümülüslerinden çok daha kaliteli bir işçiliğe sahip olup, Hierapolis nekropolündeki gibi nitelikli bir dairesel duvarın varlığına işaret eder. Ne yazık ki söz konusu veriler dışında mezara ilişkin başka bir yorum yapabilmek mümkün değildir.

ile birlikte yer değiştirmiş olabilir¹⁰³. Dolayısıyla dairesel duvar içindeki mezarlarla bağlantısı konusunda şüphle olmayan bu parçaların Mezar I'e mi yoksa tümülüsün ilk inşa evresindeki bir mezara mı ait olduğu konusu şüphelidir.

Buluntular üzerine yapılan değerlendirmelere göre dairesel duvar, *dromos* ve tümülüs merkezindeki iki mezar (Mezar II ve III) MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olmalıdır¹⁰⁴. Aynı alan MÖ 2. yüzyılın ortaları veya biraz sonrasında ikinci gömü yapılmak için tekrar kullanılmıştır. Tümülüsteki son kapsamlı inşa ve gömü faaliyetleri ise MS 2. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu dönemde Mezar II ve III'ün önünde ölü ritüellerinin gerçekleştirildiği alana iki mezar sandukası eklenmiş, önceki gömülere ait mezar hediyelerine zarar verilmeden muhafaza edilmiş bir kısmı ana kayanın kenarına toplanmıştır.

Saranda Tümülüsü buluntuları ile ilgili elde edilen önemli bir diğer sonuç da Knidos Helenistik Dönem seramik üretimi içinde bir krater (Nr.5) ve bir testi (Nr. 6) olmak üzere yeni iki formun belirlenmesidir. Helenistik dünyada iyi tanınan ve talep gören diğer Knidos seramik formları yanında bu iki form Knidos'ta sadece MÖ 3. yüzyıl kontekstlerinde az sayıda açığa çıkartılmıştır. İlk kez Saranda Tümülüsü ile bilim dünyasına tanıtılan bu yeni iki Knidos seramik formu, Kent içindeki kazılarda elde edilen veriler ışığında anlaşıldığı üzere MÖ 3. yüzyılda kısa bir süre için yerel kullanım amaçlı üretilmiştir.

MÖ 3. binyıldan itibaren Kafkasya'da, Balkanlar'da ve Orta Asya'da örnekleri bulunan tümülüsler¹⁰⁵, MÖ 8. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun hemen her bölgesinde görülen geleneksel mezar tiplerinden biri olmuştur¹⁰⁶. Anadolu'da Helenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait örneklerin varlığı tümülüslerin uzun süre güncel olarak kullanıldığını gösterir¹⁰⁷. Saranda Tümülüsü'nün mimari bakımdan en karakteristik bölümü dairesel duvardır¹⁰⁸. Dairesel duvar ile çevrili tümülüslerin ilk örneklerinin

103 Pek çok tümülüs mezarın aksine Saranda Tümülüsü'ü metin içinde de belirtildiği üzere bir ana kaya bloğu üzerine inşa edilmiştir. 2012 yılında tamamlanan çalışmalarda zaten büyük oranda tahrip olan mezar konisi kazılmış, ana kayaya ulaşılmış ve ana kayada açılan alana inşa edilen mezar sandukalarının kazısı da tamamlanmıştır. Dolayısıyla dairesel duvar içerisinde farklı bir gömü olup olmayacağı veya mezarın daha erken evrelerde kullanılıp kullanılmadığı ile ilgili konular mezarın mevcut durumu dikkate alındığında tartışmaya kapalıdır.

104 Mezarın tarihlendirilmesi arkeolojik veriler üzerinden yapılmıştır. Dairesel duvar veya ana kayanın traşlanması ile elde edilen alana yapılmış olan mezar sandukalarının duvarlarından tarihlleme yapılabileceği ve mezarın daha erken bir kullanımı olabileceği akla gelse de salt duvarlar üzerinden bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Karia Bölgesindeki kentlerin savunma yapılarında, duvarlar çok daha kaliteli işçilik göstermelerine ve hatta son yıllarda kazı çalışmaları da yapılmasına karşın hala tutarlı bir tarihlendirilme yapılamazken Saranda Tümülüsü'ündeki herhangi bir duvara bakarak tarihlendirme yapmak söz konusu değildir.

105 Yıldırım 2008, 20-23.

106 Anadolu'daki tümülüslerin tarihini ve tipolojik özelliklerini incelemek bu makalenin kapsamını aşan bir konudur.

107 Berns 2003, 134, dn. 92-93.

108 Myken tholosları mezar odasına erişimi sağlayan *dromos*, mezar odasına giriş için geçit, ön oda veya kapı olarak tanımlanabilecek *stomion*, dairesel planlı bindirme tekniği kullanılarak inşa edilen tonozlu mezar odası ve bu mimari yapının üzerini kaplayan toprak ya da taş yığmadan oluşan tümülüstür. Bu yönüyle Saranda Tümülüsü ile herhangi bir Myken tholosunu mimari açıdan kıyaslamak mümkün değildir. Bununla birlikte düşüncede bir birlik olduğu düşünülebilir.

Erken Demir Çağı'na tarihlenen Trakya dolmenlerinde görüldüğü belirtilmektedir¹⁰⁹. Bununla birlikte tümülüslerin en yoğun görüldüğü Trakya'da, bu tür mimarinin çarpıcı örneklerine rastlansa da, *krepis* duvarının tümülüslerin tipik bir ögesi olmadığı görülür. Mal-tepe'de çapı 90 m olan bir tümülüsün tabanında 5 m kalınlığında büyük bir *krepis* duvarı belgelenmesine karşın bugün ne yazık ki, bu duvar görünür durumda değildir¹¹⁰. Starosel yakınlarında 80 m çapındaki Chetinyovamogila, 3,5 m yüksekliğe kadar duran bir *krepis* duvarına sahiptir¹¹¹. Batı Anadolu'da ise dairesel duvarlı tümülüsler MÖ 8.-7. yüzyıllardan itibaren bilinmektedir¹¹². Anadolu'da bu tipin erken örneklerden biri Smyrna'da, MÖ 6. yüzyıla tarihlendirilen ve "Tantalos'un Mezarı" olarak da bilinen mezardır¹¹³. Bu mezar yüksek *krepis* duvarı ve çokgen taşlardan yapılmış duvar örgüsüne sahiptir. Bu türden mezarlara ait bir başka önemli merkez Larisadır. Larisa *nekropolünde*, yaklaşık yüz kadar tümülüsün çevresine polygonal taşlarla dairesel duvarlar eklenerek bir platform oluşturulmuş, bunun üzerine konik form oluşturacak şekilde toprak dökülmüş ve en üste, işaretleyici olarak yüksek bir taş dikilmiştir¹¹⁴. Frig tümülüslerinde örneği bulunmayan bu tip Lydia'da, bölgenin en büyük tümülüslerin bir kısmında tespit edilmiştir¹¹⁵. Genellikle tümülüsün dış sınırını çevreleyen *krepis* duvarı Karnıyarık Tepe'de tümülüsün içine gömülmüş şekilde tespit edilmiştir¹¹⁶. Hiçbir zaman tamamlanamadığı anlaşılan bu duvarın daha erken döneme tarihlendirilen 90 m çapındaki daha küçük bir tümülüse ait olduğu ve sonrasında genişlemeye karar verildiği anlaşılmıştır¹¹⁷. Lydia'nın¹¹⁸ güney komşusu Karia Bölgesi'nde¹¹⁹ olasılıkla bu coğrafi yakınlığın sonucu olarak¹²⁰ Harpasos Vadisi¹²¹ başta olmak üzere Aphrodisias (Morynos Vadisi) çevresi¹²², Marsyas Vadisi¹²³ ve Bodrum Yarımadası'nda¹²⁴ bölgelere göre farklı özellikler gösteren tümülüsler tespit edilmiştir. Harpasos ve Marsyas çevresinde geleneksel tip ve *krepis* duvarlı örnekler varken, Bodrum Yarımadası "Taş Tümülüs" olarak adlandırılan tipte çokça tümülüse ev sahipliği yapar¹²⁵. Tümülüsler Karia Bölgesi'nde, Pedasa *Nekropolisi*'ndeki taş

109 Yıldırım 2008, 48-49

110 Filov 1937, 2, 7, fig. 3-4

111 Kitov 2003, 9, şek. 1 – 2, 10

112 Ronchetta 2016, 513; Hanfman 1983; Cormack 1997; Henry 2009, 81-102.

113 Texier 1849, lev. 13.

114 Saner – Külekçi 2017, 54-61.

115 Bin Tepeler'deki tümülüsler için bk. Luke – Roosevelt 2016, 407-428, lev. 183-191.

116 Ratte 1994, 157-161; Naso 2016, 12, fig. 3-4, 11.

117 Ratte 1994, 157.

118 Lydia Bölgesi'nde ayrıca Yukarı Hermos Vadisi'ndeki Aktepe ve Basmacıtepe ile Yeldeğirmeni Tümülüsü'nde farklı malzeme ve örgü tekniklerine sahip *krepis* duvarları tespit edilmiştir (Dinç 1993, 28-32)

119 Lydia ve Karia etkileşimi için bk. Ratte 2009, 135-147.

120 Henry 2016, 430-436.

121 Paton 1900, 65-7; Henry 2016, 430-436. U. Çörtük, bu bölgedeki çalışmaları sonucunda 29 tümülüs mezar tespit etmiştir (Çörtük 2007, 38). Harpasos Vadisi'ndeki örnekler gerek coğrafi yakınlık gerekse tarihsel bağlamda düşünülerek, Lydia'daki örneklerle ilişkilendirilmektedir.

122 Ratte 2009, 142-147, fig. 2-5; Ratte 2012, 39-58.

123 Tepecik Tümülüsü için bk. Yener 1998, 235-253. Alabanda yakınlarında Tepecik Tümülüsü için farklı olasılıklar düşünülmüş ve yerel bir hanedana ait olması üzerinde durulmuştur (Henry 2016, 436-439). Çine Madran Dağı'ndaki Mutat Tepe Tümülüsü için bk. Diler 1997, 412.

124 Carstens 2002, 392-393; Diler 2016, 455-473, lev. 212-237; Gümüüş 2013.

125 Anadolu'nun birçok bölgesindeki örneklerin aksine, Likya'nın batı, orta ve doğu kısımlarındaki tümü-

tümülüsler¹²⁶ dışında hiçbir *nekropolde* baskın tip olmamıştır. O. Henry'nin Karia Bölgesi'nde çalışmasına aldığı on beş adet tümülüsün dördünde etrafını çevreleyen halka şeklinde bir duvar vardır¹²⁷.

Anadolu'da dairesel duvarlı tümülüslerin en yoğun görüldüğü *nekropol*lerden biri Frigya Hierapolisi'nin kuzey *nekropolü*dür¹²⁸. MÖ 2. ve 1. yüzyıla tarihlendirilen Hierapolis tümülüsleri, *krepis* duvarı, *dromos*, ön oda ve mezar odasından oluşur. *Krepis* duvarlarının çapı 10 m olan mezarlarda ana mezar odaları genellikle 2,70 x 2,70 m ölçülerinde kare planlıdır. *Dromos* üst örtüsü düz iken, mezar odalarında tonozlu bir üst örtü bulunmaktadır. Mezar odası içerisinde ölü yatakları II formlu bir düzenlemeye sahiptir. Girişleri genel olarak güneybatıya bakacak şekilde inşa edilen tümülüslerin üzeri koni biçimi verilmiş toprakla örtülür ve tepesine bereketle ilişkilendirilen bir işaretleyici olarak *phalluos* şeklinde bir taş yerleştirilir¹²⁹. Elaia'daki Seç Tepe Tümülüsü¹³⁰ ile Pergamon'daki *krepidomalı* tümülüslerin (Tümülüs 2 ve 3)¹³¹ Hierapolis'teki tümülüsler için bir model oluşturabileceği düşünülmektedir¹³².

Yukarıda kısaca bahsedilen dairesel duvarlı tümülüsler ile Saranda Tümülüsü tipolojik olarak aynı grupta değerlendirilmelerine karşın Saranda'da mezar odasının olmaması, *dromosun* herhangi bir mezara erişiminin bulunmaması gibi temel unsurlar açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Saranda Tümülüsü'nün en yakın benzeri Priene doğu *nekropol*ündeki tümülüstür ancak orada da *dromos* bulunmamaktadır¹³³. Bu farklılığın en önemli nedeni Knidos'un geleneksel mezar mimarisi olabilir. Bu tip mezarlarda dairesel duvarlar, mezar tepesini oluşturan malzemenin dağılımını ve erozyonunu sınırlandıran bir işleve sahip gibi görünse de burada asıl önemli olan bir platform oluşturarak, yapıya anıtsal bir görünüm kazandırmak, mezarın sınırlarını belirleyerek, burada kutsal alanlardaki *temenos* benzer bir işlev sağlamaktır¹³⁴. Mezarları ve tümülüsleri düzgün duvarlarla çevreleme geleneği bir alanı sıradan olandan farklılaştırmak için çok geniş bir coğrafi, kültürel ve zamansal yayılıma sahiptir. Böylesi bir çevrelemeyi ifade eden *peribolos* modern Yunanca'da genellikle kapalı anlamına gelen bir kelime olarak kullanılmaktadır¹³⁵. Zaman içerisinde *temenos*

lüsler de büyük ölçüde taştan inşa edilmişlerdir (Hülten 2006, 263-266).

126 Pedasa'daki taş tümülüsler ile Saranda tümülüsü mimari açıdan birbirlerinden çok farklı özellikler sergilemektedirler. Bu nedenle Pedasa tümülüslerini karşılaştırma unsuru olarak değerlendirmek mümkün değildir. Pedasa Tümülüsleri için bk. Gümüş 2013.

127 Altıntaş (T02), Hyllarima (T01), Madran Dağı Mutat Tepesi ve Orthosia (T113) (Henry 2009, 90-91).

128 Schneider-Equini 1972, 127-131; Ronchetta 1999, 132, 135-141, 151-153, 157, 159, fig. 2; Ronchetta 2005, 171-172; Ronchetta 2016, 513-587. Kent çevresinde yapılan araştırmalarda da benzer mezarlar tespit edilmiştir (Scardozi 2016, 589-599, lev. 274-289).

129 Christof 2008.

130 Kasper 1966, 477-478; Berns 2003, 185-186; Kelp 2016, 603-605.

131 Kelp 2015, 352-355.

132 Kelp 2016, 602-605.

133 Mert 2020.

134 Hierapolis tümülüslerinin *krepis* duvarları bir çeşit *temenos* duvarı gibi yorumlanarak kutsal bir alanın dış çizgisini, sınırını oluşturduğu düşünülür (Ronchetta 2016, 518). Benzer bir düşünce A. M. Carstens tarafından Karia'daki bazı tümülüsler için de ifade edilmiştir (Carstens 2002, 395-399).

135 Knidos'taki mezarlar gibi aile mezarlarının etrafının duvarlarla kapatıldığı mezarları tanımlamak için de *peribolos* isim kullanılmaktadır. Attika'daki örnekler için bk. Marchiandi 2011.

kelimesi ile aynı anlamda kullanılmış¹³⁶ olsa da Thukydides'in (Thuk. 1.89.3, 90.2, 93.2) tanımlamasına göre *peribolos*, kentsel tahkimatların sınırını veya bir mülkün sınırını belirten bir kelimedir. Bu kapsamda mezarları işaretleyen ve sınırlandıran dikdörtgen formlu duvarlar da *peribolos* olarak tanımlanmaktadır. Tümülüs olarak isimlendirilen yığma tepelerin etrafını saran duvarlar ise literatürde *krepis*, halka duvar, dairesel duvarlar olarak tanımlanmaktadır¹³⁷. Bu noktada ikisi arasındaki fark formdur. Knidos *nekropollerindeki* mezar tiplerine¹³⁸ bakıldığı zaman akla şu soru gelmektedir; söz konusu duvarların formu mu önemlidir yoksa mezara kattığı anlam mı? Bize göre kentten geleneksel mezar mimarisinden hareketle duvarların formundan ziyade mezara kattığı anlam önemlidir. Makaleye konu olan üç dairesel duvarlı tümülüsten hareketle, her ne kadar farklı bir mezar tipi olarak görülse de Knidos *nekropolünde* bir geleneğin devam ettiğini söyleyebiliriz. İster dikdörtgen ister yuvarlak formlu olsun amaç aile mezarlarını diğerlerinde ayırmak ve aslında çok da gösterişli olmayan bu mezarlara anıtsal bir görünüm kazandırmaktır.

136 Pausanias (1.18.6-7) ise *peribolosu* bir kutsal alanın etrafına atıfta bulunarak *temenos* ile eşanlamlı olarak kullanır.

137 Vergina'dan MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilen bir tümülüsün dairesel duvarı *peribolos* olarak tanımlanmıştır (Kyriakou 2016, 143-148, fig. 3, 19-20).

138 Knidos Doğu Nekropolü'nde ve hatta İskandil Mevkii olarak bilinen kuzey nekropolünde hangi tipte olursa olsun mezarların etrafında onu vurgulayan bir duvar olması karakteristik özelliiktir. Doğu nekropolü için bk. Berns 2013, 204-212, fig. 2.

Katalog

Katalog Numarası: 1 (fig. 17)

Eser Adı: Lekyotos Parçası. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar I). Hamur: İnce gümüş mika içerikli, sert dokuludur. Renk: (5 YR 6/4, light reddish brown). Astar: (7.5 YR 2.5/1, black). Ölçü: H: 3.5 cm., KR: 7 cm.

Katalog Numarası: 2 (fig. 9)

Eser Adı: *Unguentarium*. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar III). Hamur: Bol miktarda kireç ve gümüş mika içerikli, iyi pişirilmiş, sert dokulu, sık gözenekli. Renk: (7.5 YR 7/4, pink). Astar: (7.5 YR 6/6, reddish yellow). Ölçü: AR: 2.7 cm.; H: 17.2 cm.; KR: 2.3 cm.

Katalog Numarası: 3 (fig. 11)

Eser Adı: İçe Dönük Dudaklı Kase. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar IV). Hamur: Kireç ve gümüş mika içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (2.5 YR 5/6, red). Astar: (2.5 YR 5/6, red), tondo kısmı (2.5 YR 4/1, dark reddish gray). Ölçü: AR: 12.5 cm.; H: 4.8 cm.; KR: 5.3 cm.

Katalog Numarası: 4 (fig. 11)

Eser Adı: Çift Kulplu Kase. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar IV). Hamur: içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (7.5 YR 6/4, light reddish brown). Astar: (7.5 YR 6/3, light reddish brown). Ölçü: AR: 9.1 cm.; H: 3.6 cm.; Uz: 12.8 cm.

Katalog Numarası: 5 (fig. 11)

Eser Adı: Krater. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar IV). Hamur: Altın mika, ince kireç içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (5 YR 7/4, pink). Astar: (2.5 YR 6/4, light reddish brown). Ölçü: AR: 21.4 cm.; H: 14.3 cm.; KR: 8.6 cm.

Katalog Numarası: 6 (fig. 11)

Eser Adı: Testi. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar IV). Hamur: Kireç, taşçık gümüş ve altın mika içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (5 YR 7/4, pink). Astar: (7.5 YR 7/4, pink). Ölçü: AR: 7.2 cm.; H: 22.4 cm.; KR: 7.6 cm.

Katalog Numarası: 7 (fig. 11)

Eser Adı: Küçük Knidos Amphorası. Kazı Buluntu

yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar IV). Hamur: Altın ve gümüş mika, ince kum içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (2.5 YR 6/4, light reddish brown). Astar: (2.5 YR 7/4 light reddish brown). Ölçü: AR: 7.2 cm.; H: 35.3 cm.; KR: 1.2 cm.

Katalog Numarası: 8 (fig. 12)

Eser Adı: İçe Dönük Dudaklı Kase. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Kireç içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (2.5 YR 6/4, light reddish brown). Astar: (2.5 YR, 5/4, reddish brown). Ölçü: AR: 8.6 cm.; H: 2.6 cm.; KR: 3.4 cm.

Katalog Numarası: 9 (fig. 12)

Eser Adı: Katlamalı Ağız Kenarlı Tabak. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Az miktarda kireç ve gümüş mika içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (5 YR 6/6, reddish yellow). Astar: 5 YR 7/6, reddish yellow). Ölçü: AR: 18.5 cm.; H: 4.2 cm.; KR: 6.1 cm.

Katalog Numarası: 10 (fig. 12)

Eser Adı: Kandil. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Az miktarda kireç içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (2.5 Y 3/1, very dark gray). Astar: (2.5 Y 4/1, dark gray). Ölçü: Uz: 11 cm.; Kulplu H: 3.9 cm.; Çapı: 6.6 cm.

Katalog Numarası: 11 (fig. 12)

Eser Adı: *Unguentarium*. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: İri kireç tanecikli, taşçık ve az miktarda gümüş mika içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (7.5 YR 7/3, pink). Astar: (7.5 YR 6/2, pinkish gray). Ölçü: AR: 3.2 cm.; H: 20 cm.; KR: 2.6 cm.

Katalog Numarası: 12 (fig. 13)

Eser Adı: Kuşaklı Kase. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Az miktarda altın mika ve kireç içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (10 YR 6/4, light yellowish brown). Astar: (10 YR 7/4, very pale brown). Ölçü: AR: 8.3 cm.; H: 4.4 cm.; KR: 3.6 cm.

Katalog Numarası: 13 (fig. 13)

Eser Adı: P Kulplu Kase. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Kireç içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (2.5 YR 6/6, light red). Astar: (2.5 YR 5/6, red).

Ölçü: AR: 15.8 cm.; H: 7.4 cm.; KR: 4.6 cm.

Katalog Numarası: 14 (fig. 13)

Eser Adı: P Kulplu Kase. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Bol kireç içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (2.5 YR 5/4, reddish brown). Astar: (2.5 YR 6/6, light red). Ölçü: AR: 12.8 cm.; H: 6 cm.; KR: 4.6 cm.

Katalog Numarası: 15 (fig. 13)

Eser Adı: Kandil. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Az miktarda kireç ve gümüş mika içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (7.5 YR 7/8, reddish yellow). Astar: (7.5 YR 7/6, reddish yellow). Ölçü: Çap: 7 cm.; H: 2.2 cm.; Uz: 8 cm.

Katalog Numarası: 16 (fig. 13)

Eser Adı: Kandil. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Bol kireç içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (7.5 YR 6/4, light reddish brown). Astar: (7.5 YR 6/3, light reddish brown). Ölçü: Uz: 8.4 cm.; Yük: 2.9 cm.; Çap: 6.5 cm.

Katalog Numarası: 17 (fig. 13)

Eser Adı: Kandil. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Gümüş mika ve kireç içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (7.5 YR 6/2, pinkish gray). Astar: (7.5 YR 7/4, pink). Ölçü: Çap: 7.1 cm.; H: 3.3 cm.

Katalog Numarası: 18 (fig. 13)

Eser Adı: Testi. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Az miktarda kireç ve gümüş mika içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (2.5 YR 5/6, red). Astar: (2.5 YR 5/6, red). Ölçü: AR: 9.2 cm.; H: 13.5 cm.; KR: 5.4 cm.

Katalog Numarası: 19 (fig. 13)

Eser Adı: Testi. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Hamur: Kireç içerikli, sık gözenekli iyi pişirilmiş. Renk: (5 YR 7/6, reddish yellow). Astar: (5 YR 6/6, reddish yellow). Ölçü: AR: 13.4 cm.; H: 13.6 cm.; KR: 5.2 cm.

Katalog Numarası: 20 (fig. 14)

Eser Adı: *Ostothek*. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Malzeme ve Renk: Kireç taşından yapılmış, grimsi beyaz renktedir. Ölçü: Uz: 51.9 cm.; Yük: 25 cm.; Gen: 38.7 cm.; Der: 17.6 cm.

Katalog Numarası: 21 (fig. 14)

Eser Adı: *Ostothek*. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar II ile Mezar V arasında). Malzeme ve Renk: Kireç taşından yapılmış, grimsi beyaz renktedir. Ölçü: Uz: 53.2 cm.; Yük: 36.7 cm.; Gen: 35.76 cm.; Der: 27.6 cm.; Kal: 3.9.

Katalog Numarası: 22 (fig. 14)

Eser Adı: Altın Yaprak. Kazı Buluntu yeri: *Nekropol* Saranda Tümülüsü (Mezar V). Ölçü: Uz: 4.8.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

Bailey 1975	Bailey, D. M., A Catalogue of The Lamps In The British Museum I Roman Provençal Lamps, London.
Bailey 1988	Bailey, D. M., A Catalogue of The Lamps In The British Museum III Roman Provençal Lamps, London.
Baldıran 1990	Baldıran, A., Stratonikeia <i>Nekropol</i> Buluntuları, Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
Baldıran 1999	Baldıran, A., "Stratonikeia'dan <i>Unguentariumlar</i> " Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4, 335 - 356.
Ballet 2020	Ballet, P., "Les productions ceramiques d'Egypte a la periode hellenistique" Ceramiques hellénistiques et romanes, Productions et diffusion en Méditerranéorientale (Chpyre, Egypte et syro-palestinienne), Paris, 35, 203-218.

- Bent 1888 Bent, T., "Discoveries in Asia Minor", Journal of Hellenic Studies Vol. 9, 82-87.
- Berns 2003 Berns, C., Untersuchungen zu den Grabbauten der frühen Kaiserzeit in Kleinasien, Asia Minor Studien 51, Bonn.
- Berns 2013 Berns, C., "Grabbezirke von Knidos: Zwei Standards der Repräsentation in klassischer Zeit", Griechische Grabbezirke klassischer Zeit (ed. K. Sporn), Athenaiia 6, München, 203-218.
- Boysal – Kadioğlu 1999 Boysal, Y. – Kadioğlu M., "1997 Yılı Stratonikeia *Nekropol* Çalışmaları", KST 20-1, 25-29 Mayıs 1998, 215-228.
- Boyd 2014 Boyd, M. J., "The materiality of performance in Mycenaean funerary practices", World Archaeology 46, 192-205.
- Büyükközer 2012 Büyükközer, A., Knidos Limanları, Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Büyükközer 2020a Büyükközer, A., "Stratonikeia Teritoryumundan Elit Mezarları" Arkhaia Anatolika 3, 21-59.
- Büyükközer 2020b Büyükközer, A., "Knidos Kent Surları: Kap Krio Savunma Sistemi ve 56 Numaralı Kule (?)", Olba XXVIII, 165-206.
- Bruns-Özgan 2013 Bruns-Özgan, C., Knidos Ergebnisse der Ausgrabungen von 1996 - 2006, İstanbul.
- Carstens 2002 Carstens, A. M., "Tomb Cult on the Halikarnassos Peninsula", AJA 106, 391-409.
- Carstens 2004 Carstens, A. M., "Rock-cut Tombs in the Halikarnassos Peninsula", (eds. J. Eiring – J. Mejer) Proceedings of the Danish Institute at Athens IV, Athens, 49-67.
- Christof 2008 Christof, E., "Anikonische Grabmarker in Kleinasien: die sog. "Phallossteine", EpigrAnat 41, 147-173.
- Civelek 2001 Civelek, A., Tralleis *Nekropolisi* Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği, Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Cormack 1997 Cormack, S., "Funerary Monuments and Mortuary Practice in Roman Asia Minor", The Early Roman Empire in the East (ed. E. Alcock), Oxford, 137-156.
- Çörtük 2007 Çörtük, U., "Kuzey Karia Akçay (Harpasos) Vadisi Mezar Mimarisi Hakkında Bir Araştırma", III.-IV. Ulusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anatolia Ek Dizin 2, Ankara, 27-60.
- D'Andria 2003 D'Andria, F., Hierapolis (Pamukkale) Arkeoloji Rehberi, İstanbul.
- Diler 1997 Diler, A., "İç Karia Yüzeysel Araştırması – 1996", AST 15-2, 409-422.
- Diler 2016 Diler, A., "Stone Tumuli in Pedasa on the Lelegian Peninsula. Problems of Terminology and Origin", Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millennium BC (eds. O. Henry – U. Kelp), Berlin, 2016, 455-473.
- Diñç 1993 Diñç, R., Lydia Tümülüsleri, Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Doksantalı 2006 Doksantalı, E. M., Knidos Kap Krio Kazı Alanı, Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Doksantalı v.d. 2014 Doksantalı, E. M. – Sevmen, D. – Karaoğlan, İ. – Erdoğan, L. U. – Özgan, C., "Knidos Kazı ve Araştırmaları: 2012-2013", KST 36-2, 517-546.

- Doksanaltı v.d. 2018 Doksanaltı, E. M. – Karaoğlan İ. – Tozluca, D.O., Knidos Denizlerin Buluştuğu Kent, Ankara.
- Doksanaltı v.d. 2019 Doksanaltı, E. M. – Karaoğlan, İ. – Aslan, E. – Mimiroğlu, İ. M. – Erdoğan, L. U.- Tozluca, D. O. – Ünver, G., "Knidos Kazı ve Araştırmaları: 2017", 40. Kazı Sonuçları Toplantısı, c.II , 45 - 64.
- Doksanaltı v.d. 2021 Doksanaltı, E.M. - Tozluca, D.O. - Sözer, S., "Two Roman period vaulted tombs of the Knidos Gırap Position", ANODOS Studies of the Ancient World, 15/2015, 71 - 87.
- Doksanaltı – Gider-Büyüközer
Doksanaltı, E. M. – Gider-Büyüközer, Z., "The Harbor Street Heroon in Knidos", ANODOS Studies of the Ancient World, 13/2013, 109 - 130.
- Dündar 2008 Dündar, E., Patara Unguentariumları, İstanbul.
- Edwards 1959 Edwards, G. R., "The Gordion Campaign of 1958: Preliminary Report", AJA 63,3, 263-268.
- Elaigne 2020 Elaigne, S., "L'introduction Des Ceramiques Fines Hellenistiques Du Bassin Oriental De La Mediterranée a Alexandrie", Importations Et Imitations Locales: Ceramiques hellénistiques et romanes, Productions et diffusion en Méditerranéorientale (Chpyre, Egypte et syro-palestinienne), Paris, 35, 159-173.
- Empereur – Tuna 1988 Empereur, J. Y. – "Zénon de Caunos et L'Épave de Serçe Limanı", Bulletin de Correspondance Hellenique, c. CXII, Paris, 341-357.
- Filov 1937 Filov, B., Kуполните гробници при Межек, Izvestiya na Bulgarskata Arheologiceski Institut, Sofia, 11, 1-107.
- Forster 2001 Forster, G., "The Roman Period", in Knossos Pottery Handbook. Greek and Roman, BSA Studies 7 , 137-164.
- Fox 2012 Fox, R. S., Feasting Practices and Changes in Greek Society from the Late Bronze Age to Early Iron Age (BAR S2345). Oxford, Archaeopress.
- Gabrieli – Merrywaterher 2020
Gabrieli, R. S. – Merrywaterher, A. D., "A Preliminary Hellenisric and Roman Kitchen Ware From Nea Paphos", Ceramiques hellénistiques et romanes, Productions et diffusion en Méditerranéorientale (Chpyre, Egypte et syro-palestinienne), Paris, 35, 34-42.
- Gallou 2005 Gallou, C., The Mycenaean Cult of the Dead (British Archaeological Reports S1372). Oxford, Archaeopress.
- Gasperetti 2003 Gasperetti, G., "Osservazionoi Preliminari Sulla Ceramica Romana Di İasos Di Caria", Materiali Dal Quartiere A Sud Del Teatro: Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistique et romaine. Actes de la Table Ronded' İstanbul, 23 – 24 Mai 1996, Varia Anatolica XV İstanbul, 141– 163.
- Giannikouri – Patsiada – Philemonos 1989
Giannikouri, A. – Patsiada, V. – Philemonos, M., "Χρονολογικά προβλήματα γραπτής κεραμεικής από τηΡόδο", Β'ΣυνΕλλΚερ, s. 172-184.
- Gider-Büyüközer 2020 Gider-Büyüközer, Z., "Knidos Dorik Stoa (Sostratos?): Stilistik Değerlendirme", Olba XXVIII, 131-164.

- Gümüş 2013 Gümüş, Ş., Pedasa Leleg Tümülsüleri, Adnan Menderes Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aydın.
- Gürler 1994 Gürler, B., Metropolis'in Hellenistik Dönem Seramiği, Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Hamilton 1842 Hamilton, W., Researches in Asia Minor, Pontus, and Armenia; with Some Account of their Antiquities and Geology, Cilt II, London.
- Hanfman 1983 Hanfman, G. M. A., Sardis from Prehistoricto Roman Times. Results of the Archaeological Explorations of Sardis, 1958-1975, Cambridge / London.
- Harlaut 2020 Harlaut, C., "Productions Céramiques Egyptiennes D'Alexandrie A L'Epoque Ptolemai Que, Evolotion Des Formes Et Des Fabriques", Traditions Locales Et Innovations, Ceramiques hellénistiques et romaniques, syro-palestinienne), Paris, 35, 264-287.
- Hayes 1991 Hayes J. W., Paphos, Vol. III, The Hellenistic and Roman Pottery, Department of Antiquities, Cyprus, Nicosia.
- Hellström 1965 Hellström, P., Labraunda Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass, Lund.
- Henry 2009 Henry, O., "Tombe de Carie". Architecture Funeraire et Culture Carienne VIe – IIe s. av. J. –C., Rennes.
- Henry 2016 Henry, O., "Marking Karian Soil. Lydian Tumuli in Karia, Sixthto Fourth Century BC.", Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millenium BC (eds. O. Henry – U. Kelp), Berlin, 429-443.
- Hülden 2006 Hülden, O., "Chamber Tombs, Podium or Terrace Tombs, Tumuli Recently Discovered Grave Types Expand the Spectrum of Lycian Graves", , III. Uluslararası Likya Sempozyumu Bildirileri (eds. K. Dörtlük – B. Varkıvanç – T. Kahya v.d.), 263-280.
- Jantzen 2004 Jantzen, U., Samos XXI, Die Wasserleitung Des Eupalinos Die Funde, Deutsches Archaologgisches Insittut, Bonn.
- Kasper 1966 Kasper, S., "Der Grabtumulus Seç Tepe bei Elaia" Die Ausgrabungsarbeitenzu Pergamon im Jahre 1965 (ed. R. Horn – E. Boehringer), AA, 477-478.
- Kassaab-Tezgör 2003 Kassaab-Tezgör, D., "La Ceramique Fine De L'atelier A1 De Cnide", ed. C. Abadie-Reynal , Les céramiques en Anatolieauxépoques hellénistique et romaine. Actes de la Table Ronde d'Istanbul, 23 – 24 Mai 1996, Varia Anatolica XV (Istanbul 2003), s. 35– 43.
- Kelp 2015 Kelp, U. "Pergamon *Nekropolis*", Pergamon. Anadolu'da Hellenistik Bir Başkent, (eds. F. Pirson – A. Scholl), İstanbul, 350-371.
- Kelp 2016 Kelp, U., "Some Remarks on Tumuli of Late Hellenistic and Early Roman Times in Phrygia and the Development of Provincial Art", Tumulus as Sema: Space, Politics, Cultureand Religion in the First Millenium BC (eds. O. Henry – U. Kelp), Berlin, 601-611.
- Kitov 2003 Kitov, G., Trakiyski kultov tzentar Starosel, Slavena, Varna.
- Knigge 1976 Knigge, U., Kerameikos IX, Engebnisse der Ausgrabargen der Südhügel, Berlin.
- Korkut 2007 Korkut, T. "Die kaiserzeitlichen Gebrauchs keramik aus Patara", Ceramiques Antiques En Lycie Les Produits Et Les Marchhes (ed. S. Lemaitre), Poitiers 21-22

- Kasım 2003, 191-224.
- Kögler 2010 Kögler, P., *Feinkeramikaus Knidos vom mittleren Hellenismus bis in die mittlere Kaiserzeit*, Wiesbaden.
- Kögler 2014 Kögler, P., "Table Ware from Knidos: Local Production during the 2nd and 1st centuries BC", *Pottery, Peoples and Places: Study and interpretation of Late Hellenistic Pottery*, *Blacksea Studies* 61, Aarhus ,157 - 173.
- Kyriakou 2016 Kyriakou, A., "The History of a Fourth Century BC Tumulus at Aigai/Vergina. Definitions in Space and Time", *Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millenium BC.* (eds. O. Henry – U. Kelp), Berlin, 143-161.
- Losechcke 1919 Losechcke, S., *Lampenaus Vindonissa. Ein Beitragzur Geschichtevon Vindonissa und des antiken Beleuchtungswessen*, Zürich.
- Love 1968 Love, I. C., "Knidos- Excavations in 1967", *Türk Arkeoloji Dergisi XVI/2*, 133-159.
- Luke – Roosevelt 2016 Luke, C. – Roosevelt, C. H., "Memory and Meaning in Bin Tepe, the Lydian Cemetery of the "Thousand Mounds", *Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millenium BC.* (eds. O. Henry – U. Kelp), Berlin, 143-161.
- Marchiandi 2011 Marchiandi, D., "I periboloi funerari nell'Attica classica. Lo specchio di una " borghesia". Athens-Paestum", *Scuola Archeologica Italiana di Athene-Pandemos*, 2011 (Studi di Archeologia e di Topografia di Atene e dell'Attica, 3).
- Meriç 2002 Meriç, R., *Späthellenistisch-römische Keramik und Kleinfundeauseinem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos*, *FiE IX,3*.
- Mert 2020 Mert, İ. H., "Der Tumulus in der *Ostnekropole* von Priene", *Asia Minor Studien* Band 94, 147-155.
- Mlynarczyk 2020 Mlynarczyk, J., "Hellenistic Wares At Tell Keisan" *A Pattern of Importations: Ceramiques hellénistiques et romanes, Productions et diffusion en Méditerranéorientale (Chpyre, Egypte et syro- palestinienne*, 117-132.
- Monachov 1999 Monachov, S. Ü., *ТипологииКнидскихАмфорIV–II вв. до н.э.,Боспорский Феномен,ГреческаяКультураНаПе РиферииАнтичногоМира.* Спб.= Изд-ВоГос. Hermitage, 161-172.
- Naso 2016 Naso, A., "Tumuli in the Western Mediterranean, 800-500 BC." (Eds. O. Henry – U. Kelp), *Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millenium BC.*, Berlin, 2016, 9-32.
- Newton 1862 Newton, C. T., *A History of Discoveries At Halicarnassus, Cnidus and Baranchidae I*, London.
- Newton 1863 Newton, C. T., *A History of Discoveries At Halicarnassus, Cnidus and Baranchidae II*, London.
- Papadimitriou 2015 Papadimitriou, N., "The formation and use of dromoi in Early Mycenaean tombs", *Annual of the British School at Athens*,110, 71–120.
- Papadimitriou 2016 Papadimitriou, N., "Collective Selves and Funerary Rituals. Early Mycenaean Dromoi as spaces of negotiation and embodiment of social identities", (eds. M. Mina – S. Triantaphyllou – Y. Papadatos) *An Archaeology of Prehistoric Bodies and Embodied Identities in the Eastern Mediterranean*, Oxford-Philadelphia,

- 204-214.
- Pastutmaz 2011 Pastutmaz, D., "1988-1998 Yılları Arasında Knidos'ta Bulunan Bir Grup Kandil", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S/25, 57 - 72.
- Paton 1900 Paton, W. R., "Sites in E. Karia and S. Lydia", JHS 20, 57-80.
- Pausanias (=Paus.)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Pausanias. Description of Greece with an English Translation by W.H.S. Jones, Litt.D., and H.A. Ormerod, M.A.; in 4 Volumes. Cambridge, MA Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1918.
- Pemberton 1985 Pemberton, E. G., "Ten Hellenistic Graves in Ancient Corinth", Hesperia, S/54, 271-307.
- Ratte 1995 Ratte, C., "Not the Tomb of Gyges", JHS 114 (1994), 157-161.
- Ratte 2009 Ratte, C., "The Carians and the Lydians", Die Karerunddie Anderen, Internationales, (ed. F. Rumscheid) Kolloquium an der Freien Universitat Berlin 13-15 October 2005, Bonn, 135-147.
- Ratte 2012 Ratte, C., "Tumulus Tombs", Aphrodisias V. The Aphrodisias Regional Survey, (eds. C. Ratte – P. De Staebler), Mainz, 39-58.
- Robinson 1933 Robinson, D. M., Excavations At Olynthus, Part V, Mosaics, Vaeses and Lamps of Olynthus Found in 1928 and 1931, London.
- Ronchetta 1999 Ronchetta, D., "Tecniche di cantierenelle necropolidi Hierapolis di Frigia; alcuni appunti", Studidi archaeologia classica a Giorgio Gulliniper i quarant'annid'insegnamento (eds. M. Barra-Bagnasco – M. C. Conti), Alessandria, 131-167.
- Ronchetta 2005 Ronchetta, D., "L'architettura funerariadi Hierapolis. La continuita delle indaginidall'impostazione scientificadi PaoloVerzone alle attuali problematiche", Paolo Verzone 1902-1986, tristoria dell'architettura restauro archeologia(Ed. D. Ronchetta), Torino, 169-179.
- Ronchetta 2016 Ronchetta, D., "The Significance of the Tumulus Burial among the Funeral Buildings of Hierapolis of Phrygia" Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millenium BC (eds. O. Henry – U. Kelp), Berlin, 513-587.
- Roos 1972 Roos, P., The rock-tombs of Caunus I. The Architecture, Göteborg.
- Roos 1978 Roos, P. "The rock-tombs of Caria", X. International Congress of Classical Archaeology, Ankara, 427-438.
- Sackett 1992 Sackett, L. H., Knossos from Greek City to Roman Colony. Excavations at the Unexplored Mansion II, BSA Supplement 21, 192-256.
- Saner – Külekçi 2017 Saner, T. – Külekçi, I., "Necropolis", Architectural Survey at the Necropolis of Larisa (Buruncuk), (eds. T. Saner – I. Tüfekçi – G. Maner), İstanbul, 45 - 83.
- Scardozi 2016 Scardozi, G., "Tumuli in the Ancient Territory of Hierapolis in Phrygia", Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millenium BC,(eds. O. Henry – U. Kelp), Berlin, 588-599.
- Schafer 1968 Schafer, J., Hellenistische Keramik aus Pergamon, Band 2, Berlin.

- Schmaltz 1994 Schmaltz, B., "Kaunos 1988-1991", AA ,185-237.
- Schneider-Equini 1972 Schneider-Equini, E., "La Necropoli di Hierapolis di Frigia. Contributioallo studio dell'architettura funerariadieta romana in Asia Minore", MonAnt 48 , 95-142.
- Slane 2017 Slane, W., Tombs, Burials, And Commemoration In Corinth's Northern Cemetery, The American School of Classical Studies at Athens, Corinth, Vol. 21, 1-270.
- Şenol 2003 Şenol, A. K., Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları, Ankara 2003.
- Şenol 2018 Şenol, A. K., Commercial amphorae in the Graeco-Roman Museum of Alexandria.
- Texier 1849 Texier, C., Description de l'Asie Mineure. Pt. 3: Vol. 3, Paris.
- Texier 1948 Texier, C., Description de l'Asie Mineure, Paris.
- Texier 1862 Texier C., Asie Mineure. Description Géographique, Historique et Archéologique des provinces et des villes de la Chersonnèse d'Asie.
- Thompson 1934 Thompson, H. A., "Two Centuries of Hellenistic Pottery", Hesperia 3, 311-480.
- Thukydides (=Thuk.) Kullanılan Metin ve Çeviri: Thukydides. History of the Peloponnesian War Books I with and English Translation by C. F. Smith, in Four Volumes. Cambridge, MA, Harvard Univesity Press; London, William Heinemann Ltd. 1956..
- Tuluk 2003 Tuluk, G. G., "İonia Bölge'sindeki Hellenistik Döneme Ait Kandiller", céramiques en Anatolie aux époques hellénistique et romaine. Actes de la Table Ronded'Istanbul, 23 – 24 Mai 1996, Varia Anatolica XV İstanbul, 17– 33.
- Turgut – Külekçi Turgut, S. – Külekçi, I., "Necropolis", Architectural Survey at the Necropolis of Larisa (Buruncuk), (eds. T. Saner – I. Tüfekçi – G. Maner), İstanbul, 45-83.
- Yıldırım 2008 Yıldırım, Ş., Doğu Trakya Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi, Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yener 1998 Yener, E., "Aydın İli, Çine İlçesi, Kabataş Köyü, Tepecik Tümülüsü Kurtarma Kazısı", 8. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu , 235-253.
- Zoroğlu – Doksanaltı 2020 Zoroğlu C. – Doksanaltı, E. M., "Yeni Bir Knidos Amphora Tipi: Küçük Knidos Amphoraları", Belleten, C/84 S/300, 503 - 542.
- Zoroğlu 1986 Zoroğlu, L., "Kelenderis Mezar Buluntuları", Anadolu Araştırmaları X ,455-467.

Fig. 1 Knidos Doğu, Kuzey Nekropolleri ve Saranda Tümölüsü'nün konumu.

Fig. 2 Saranda Tümölüsü.

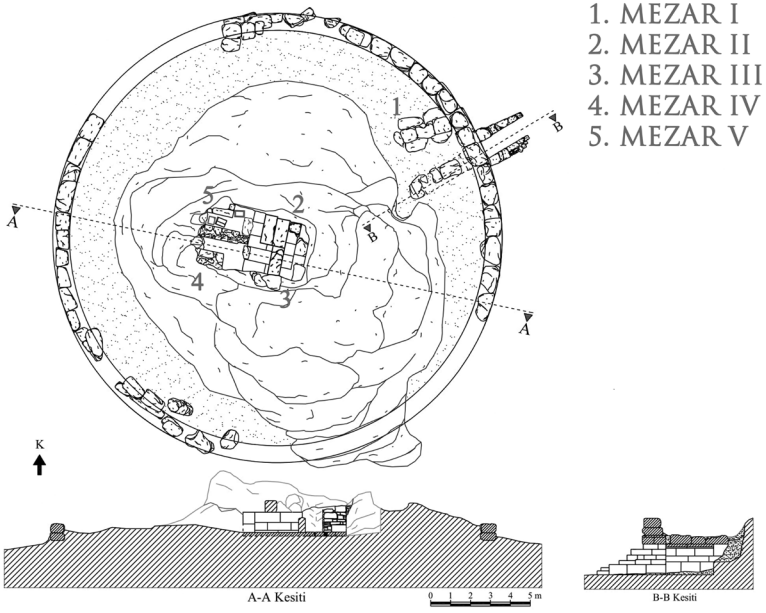

Fig. 3 Saranda Tümülüsü'nün planı.

Fig. 4 Dairesel duvarın oturduğu ana kaya üzerindeki duvar yatakları.

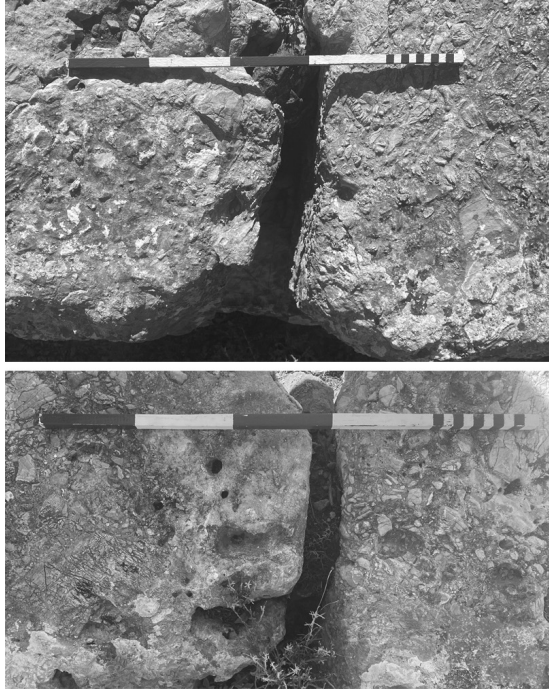

Fig. 5 İkinici sıra duvar bloklarındaki kenet yuvaları.

Fig. 6 Dairesel duvar altında yer alan dromos girişi.

Fig. 7 Dromosun tonozlu üst örtüye sahip iç kısmı ve Dromos sonundaki duvar.

Fig. 8 Tömülüsün merkezindeki kayalık alanın tıraşlanması ile oluşturulan mezar sandukaları.

Fig. 9 Hellenistik Dönem mezar sandukaları ve kısa kenarlarındaki kapak taşları.

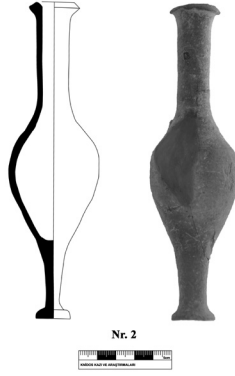

Fig. 10 Mezar III'te bulunan unguentarium.

Fig. 11 Mezar IV ve Mezar V'te görülen duvar örgüsü.

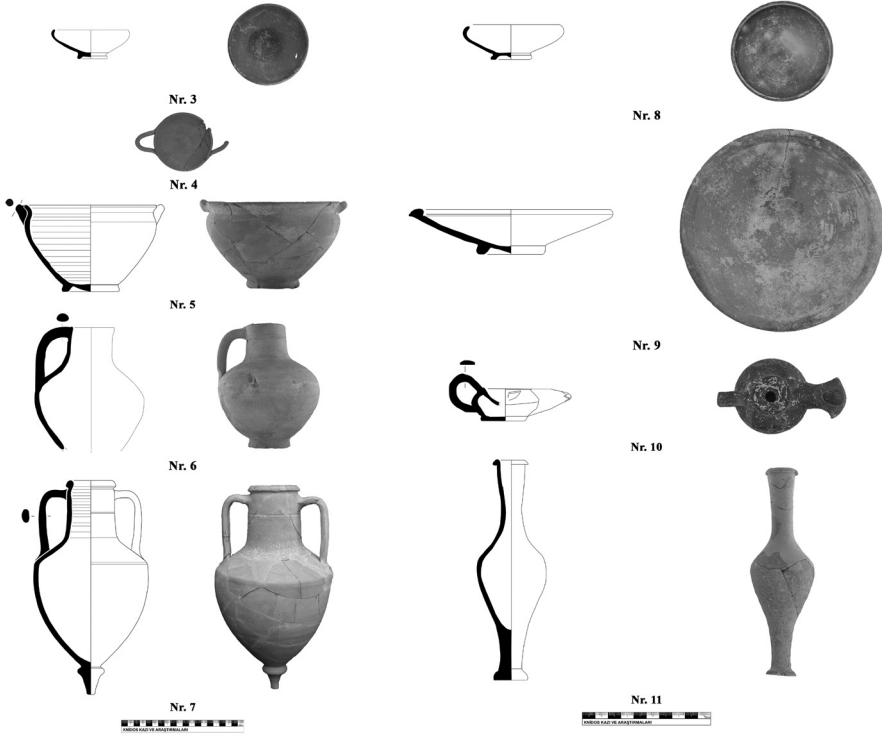

Fig. 12 Mezar III ve Mezar IV'ün arasında MÖ 3.yüzyılın son çeyreğine tarihlenen buluntular.

Fig. 13 Mezar V çevresinde bulunan ve MÖ 2. yüzyıl ortalarına tarihlenen buluntular.

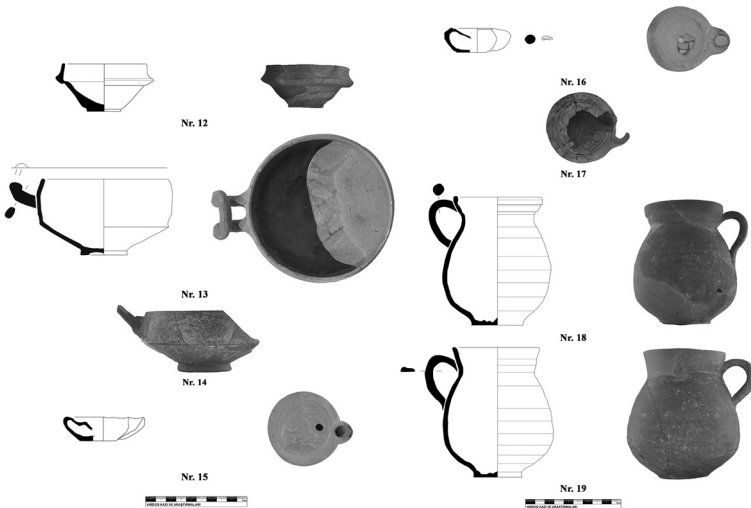

Fig. 14 Mezar V çevresinde bulunan ve MS 2.yüzyılın ilk yarısına tarihlenen buluntular.

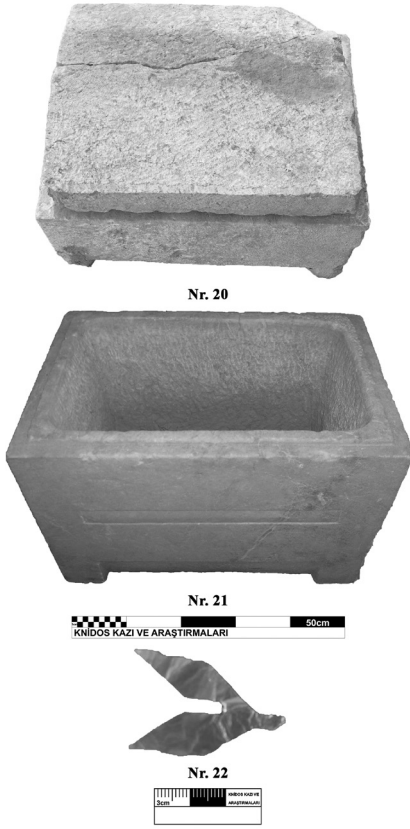

Fig. 15 Mezar V'te tespit edilen ostohekler ve altın yaprak parçası.

Fig. 16 Mezar I'in kapak taşı seviyesinde bulunan Lekythos ya da guttus parçaları.